STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01497

DER MEHUS FUN DIKHTUNG UN IR SOTSYALE FUNKTSYE

O. Rapoport

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ראפאפארט

דער מהות פון דיכטונג און איר סאציאלע פונקציע

שאנכיי 1941

O. RAPOPORT
THE VERY ESSENCE OF POETRY
AND ITS SOCIAL FUNCTION

Shanghai . . 1941.

Printed by Elenberg, 716 Ave. Joffre

א פאר באגלייט-ווערטער

דאס דאזיקע קליינע ביכעלע האט א גאר לאנגע געשיכטע. איך וויל אבער דערציילן בלויז איר לעצטע פאזע.

אין אויגוסט פון 1939 האב איך געהאט פארענדיקט א קליינעם מאנוסקריפט פון א פינף דרוקבויגן אונטערן נאמען „דער מהות פון דיכטונג און איר סאציאלע פונקציע".

דאס איז געווען א מין אפגערונדיקטער קאנספעקט, וואס האט אי געקאנט אנגיין פאר עפעס זעלבשטענדיק-גאנצעס, אי עס האט צו יעדער צייט לייכט געקאנט ארייננזאפן אין זיך דעם אנגעזאמלטן גרויסן מאטעריאל און, נישט ברעכנדיק לחלוטין די קאנסטרוקציע פון דער ארבעט, פאנאנדעררוקן אירע ראמען, זיך פאנאנדערוואקסן ווי א לעבעדיקער ארגאניזם, פון אינעווייניק, אן שאדן סיי פארן גאנצן, סיי פאר די טיילן.

דער מאנוסקריפט אבער, צוזאמען מיטן יארנלאנג געקליבענעם מאטעריאל, איז געבליבן געפאנגען אין ברוינעם ווארשע.

אין ווילנע, וווהין איך בין פארטראגן געווארן דורכן ערשטן אנלויף פונם וועלט-שטורעם, האב איך געארבעט אויף רעקאנסטרואירן אט-א-די איבערגעלאזענע ארבעט, וועלכע איז מיר טייערער פון אלע אנדערע.

ביזן 15-טן יוני 1940, דעם טאג, ווען עס האט זיך פאר מיר, ווי פאר א סך אנדערע, אנגעהויבן דער פסיכישער — און דערנאך אויך דער פיזישער — וויטער-לויפן, האב איך באוויזן ווידער אנצוזאמלען א גרויסן מאטעריאל וועגן די פראבלעמען פון דיכטונג און די צוגרייטונגען צו רעקאנסטרואירן דעם „מהות

פון דיכטונג און איר סאציאלע פונקציע" האבן שוין געהאט שטארק פראגרעסירט.

די מאטעריאלן, די נאטיצן און די האלב-אנגעשריבענע קאפיטלען פון דער דאזיקער ארבעט זענען פארבליבן אין רויטן ווילנע.

דער שטורעם האט מיך — צייטווייליק, ווי איך האף — פארטראגן קיין שאנכיי. און ווי נאר עס האט מיך אנגעכאפט א בענקשאפט נאך דער פעדער, האט זי מיך אויפגעפירט צו מיין אייביקער טעמע — די פראבלעמען פון דיכטונג און איר שייכות צום מענטשלעכן לעבן סיי שבת, סיי אינדערוואכן.

וועגן זאמלען אין שאנכיי מאטעריאלן וועגן דיכטונג איז נישטא וואס צו טראכטן, — איך שטיי כסדר פסיכיש ביים האפן און ווארט אויף א שיף. אפילו די עטלעכע שורות, פון גענוג באקאנטע ביכער, וואס איך האב מיט זיי געוואלט אילוסטרירן אייניקע פון מיינע געדאנקען, האב איך דא נישט געקאנט אויפזוכן. איך האב זיך געמוזט באגנוגענען מיט איבערגעבן מיין אלגעמיינעם געדאנקען-גאנג, אויף וויפל ער איז פארוואקסן מיט מיין געמיט און מח.

און אט געשעט א וואונדער — אין שאנכיי, אינמיטן שטורעם, אינמיטן וואגל, דערשיינט אין יידיש אן אפשפיגלונג פון מיין ארבעט. און ס'איז מיר יום-טובדיק אויפן הארצן נישט געקוקט אויף אלץ. אבער דער יום-טוב איז נישט קיין פערזענלעכער, הגם איך לעב אים איבער אינטים-פערזענלעך.

דאס דערשיינען פונם דאזיקן קליינעם ביכעלע איז פאר מיר א סימבאל נישט נאר פון מיין פערזענלעכן גורל, — דאס איז פאר מיר א סימבאל א פיל ברייטערער: אלץ, וואס איז טיף-לעבעדיק, קאן נישט פארלענדט ווערן, — עס שטייט אויף תחית-המתים נישט איינמאל, נאר צענמאל, אויב דער טויט איז א צענפאכער.

נישט נאר מיט מיינע געפאנגענע אדער פארברענטע מאנו-

סקריפטן געשעט א נס, — דער זעלבער נס געשעט און וועט געשען מיט אלדאס לעבעדיקע, וואס איז איצט געפאנגען אדער פארברענט אין אונזערע ווייטע היימען...

מיט די דאזיקע עטלעכע שטאמלענדיקע ווערטער באגלייט איך ארויס מיין מאנוסקריפט, וואס אויף זיין וואגל-וועג צום דרוק האט ער שוין צוויי מאל אינגאנצן געהאט פארלארן דאס לשון און איצט כאפט ער זיך אויף צום לעבן מיט גאנץ גרויסע שטאמלענדיקע בלויזן.

אבער דאס דאזיקע שטאמלען איז מיר טייער, ווייל אין אים איז דער וואונדער און די גאראנטיע פון זיך אומקערנדיקן לעבן...

* *
*

די פריינט ב. טאפאז, ש. לעווי און י. קליינמאן, וועלכע פינאנסירן און דערמעגלעכן דאס דערשיינען פון ערשטן יידישן ביכעלע אין שאנכיי, מיין אויפריכטיקן יישר-כח.

י. ר.

1. וואס אזוינס איז דיכטונג ?

די פראגע „וואס אזוינס איז דיכטונג?", געהער צו דער קאטעגאריע פון די אזוי גערופענע אייביקע פראגעס, ווייל קיין ענדגילטיקער, פאר אלעמען גילטיקער ענטפער קאן אויף זיי נישט געגעבן ווערן. ציי קאנט איר געבן אן ענדגילטיקן ענטפער, — וואס זאל אלעמען, איינמאל פאר אלעמאל, באפרידיקן, — אויף דער פראגע „וואס אזוינס איז לעבן?" איז דאך דאס לעבן אמאל זיס, ווי א טרוים, און אמאל ביטער, ווי א צערונענער טרוים,— טא ווי אזוי געבן אן ענדגילטיקן און פאר אלעמען גילטיקן ענטפער אויף א זאך, וואס האט יעדן טאג אן אנדער טעם און ווערט, וואס איז נאך אלץ פארהוילן פון אונז אויף זיבן-און-זיבעציק שלעסער, נישט געקוקט אויף דעם, וואס מיר האקן, דאכט זיך, אויף איינעם נאכן צווייטן?

פון צייט צו צייט זענען מיר זיכער, אז „אט דאס איז דאס לעבן אין זיין טיפסטן מהות, אין זיין ענדגילטיקסטן זין", אז דאס לעבן איז דאס הייליקסטע, דאס וווּנדערבארסטע, דאס זינפולסטע, און מיטאמאל איבערצייגט אונז „קהלת", אז „הכל הבל". טא ווי אזוי ווארפן א בריק איבער דידאזיקע צוויי קעגנזעצלעכע אמתן, וועלכע מיר פילן אין פארשיידענע צייטן מיט דער זעלבער איבערצייגטקייט און געפיל-גאנצקייט ? און דערביי זאגט אונז אונטער א דריט געפיל, — אויך געשפירט אין געהעריקן מאמענט מיט דער גאנצער געפיל-איבערצייגטקייט, — אז ביידע, סיי דער „וירא כי טוב", סיי דער „הבל הבלים" זענען ריכטיק, ווייל זיי זענען בלויז טייל-אמתן פון א ברייטערן און טיפערן

אמת, וועלכער הארמאניזירט אויף א פאר אונז אומצוטריטלעכן אופן די כלומרשטע סתירה פון די איזאלירטע טיילן זיינע.

דאס זעלבע איז אויך מיט דער פראגע „וואס אזוינס איז דיכטונג?".

צווישן די סך ענטפערן, וואס זענען געגעבן געווארן אויף דער דאזיקער פראגע, קאן מען געפינען זייער טיפּזיניקע און, דער עיקר, ריכטיקע, אבער זיי בילדן בלויז א טיילכל פונם אמת, וועלכער לאזט זיך אינגאנצן נישט פאנגען אין דער נעץ פון דער מענטשלעכער פארשונג, פונקט ווי דאס איז מיטן לעבן, פון וועלכן דיכטונג איז בלויז אן אימאנענטער טייל.

די פראגע „וואס אזוינס איז מעדיצין" אדער „וואס אזוינס איז טעכניק", קאן פארענטפערט ווערן ענדגילטיק. די מעדיצין און די טעכניק האט דער מענטש אליין געשאפן און ער ווייסט, וואס ער דערווארט פון זיי און וואס זיי גיבן אים. זיי קאנען זיך אין משך פון יארהונדערטער שטארק אנטוויקלען, דערגרייכן דאס, וואס זעט היינט אויס א פאנטאזיע, אבער שוין היינט קאנען מיר געבן א דעפיניציע וועגן מעדיצין אדער טעכניק, וואס זאל ענדגילטיק באפרידיקן אפילו די קומענדיקע דורות. צי די מעדי-צין איז אין צושטאנד פון פרימיטיווער כישוף-דאקטאריע, צי זי איז אין צושטאנד פון טויזנט יאר ארום, — איר ציל איז איין-און- דערזעלבער, אומפארענדערט: אויסהיילן קראנקהייטן און פארהיטן פון קראנקהייטן, אדער מעדיציניש זיך אויסגעדריקט: טעראפּיע און פראפילאקטיק.

אבער דאס לעבן? די דיכטונג? ווי אזוי זאל זיי דער מענטש דערגרונטעווען? האט ער זיי דען געשאפן און געשטעלט פאר זיי צילן, וועלכע זיי דארפן דערגרייכן? זייער קוואל הויבט זיך אן נאך פאר אים. דער מענטש לעבט, אבער דאס לעבן האט אים געשאפן און נישט דער מענטש דאס לעבן; דער מענטש שאפט דיכטונג, אבער די דיכטונג גופא האט דער מענטש נישט באשאפן, — אלס באדערפעניש און פונקציע איז זי געבוירן גע-ווארן צוזאמען מיט אים, זי איז א טייל פון זיין לעבן.

* *
*

אבער אויב מיר קאנען נישט ענדגילטיק דעפינירן די סטיכיע פון דיכטונג, קאנען מיר דאך אין אונזער לעבעדיקער, אינטימער בארירונג מיט איר אויסגעפינען געוויסע וויכטיקע אייגענשאפטן אירע. מיר קאנען נישט וויסן וואס זי שטעלט פאר מיט זיך אין איר עצם-מהות, וואס עס איז איר אייגנטלעכער ציל (אויב מיר זאלן ריידן אנטראפאמארפיש), אבער מיר קאנען זייער גוט אריינדרינגען אין געוויסע פראצעסן אירע און פעסטשטעלן, אין א באדייטנדער מאס, וואס זי באדייט פאר אונזער לעבן, און וואס עס באשטייט טיילווייז איר פונקציע.

וואס-זשע איז די וויכטיקסטע אייגנשאפט פון דיכטונג, לויט אונזער אויבן-באגרעניצטער דערקענטעניש-מעגלעכקייט?

זאגן, אז „די דיכטונג איז די קונסט פון ווארט", הייסט געבן שוין א צו אומקלארן ענטפער אויף א פראגע, וואס קאן שוין אזוי אויך נישט באקומען קיין צו קלארן ענטפער. קאן מען דאך זייער גוט באהערשן דאס ווארט און דאך נישט שאפן קיין דיכטונג, און פארקערט אויך: שטאמלענדיק שאפן גרויסע דיכטונג. דאס ווארט — ווי מיר וועלן פרווון אויפווייזן שפעטער — איז דאס קינד, דאס ערשטגעבוירענע, פון דיכטונג, אבער נישט תמיד בלייבט עס טריי זיין אפשטאם. אמת, קיין בלויזער מאטעריאל, ווי, למשל, בראנז אדער ליים קאן דאס ווארט קיינמאל נישט ווערן, אבער דאך קאן דאס ווארט אראפנידערן צו דער מדרגה פון כמעט בלויזן מאטעריאל. און אויב די קונסט פון מאלעריי באשטייט נישט אין בלויזן קאנען באהערשן די פארבן און קאפירן אין זיי די לעבעדיקע און טויטע נאטור, קאן די קונסט פון דיכטונג אוודאי און אוודאי נישט באשטיין אין בלויזן קענען פיין קאפירן אין ווערטער די טויטע און לעבעדיקע וועלט. די קונסט פון ווארט, ווי די קונסט פון פענדזל, איז בלויז א נויטווענדיקער באשטאנד-טייל פון מאלעריי און דיכטונג, וואס ווילן זיך פארקערפערן, אבער זייער מהות באשטייט אין גאר עפעס אנדערש,

ווייל א דיכטערישע איבערלעבונג איז דיכטונג אויך אן ווארט-פארקערפערונג, הגם זי בלייבט דאן דאס אייגנטום פון יחיד, וואס לעבט זי איבער.

טא וואס-זשע איז דיכטונג?

דיכטונג איז די פעיקייט צו דערשפירן, צו איבערלעבן, ארויסצוציבערן די נשמה פון יעדער זאך. נישט דאס באשרייבן א בלום איז דיכטונג, נאר דאס פילן און מאכן פילן דעם נשמה-צושטאנד, וואס איז פארקערפערט אין א קאנקרעטן בלום אדאנק דער באלויכטונג, דער מיליע, און פונקט ווי יעדע טויטע זאך האט א נשמה, עפעס לעבעדיקס, וואס רעדט צו אונזערער, אזוי פארמאגט יעדע לעבעדיקע זאך עפעס טויטס, אפילו די נשמה פון א מענטשן איז נישט יעדעס מאל לעבעדיק. און דיכטונג איז דאס, וואס באמערקט אומעטום דאס לעבעדיקע און קאן אויפוועקן יעדע זאך צום לעבן.

אפמאלן א קו אדער באשרייבן א קו, זי זאל אויסזען אדער מיר זאלן זי אין דער פארשטעלונג זען ווי א לעבעדיקע, איז נישט קיין קונסט, נישט קיין דיכטונג, — דאס איז בלויז איינע פון די נויטיקע מיטלען פון דער קונסט, די קונסט פון קאפירן; קונסט הייסט איבערגעבן אין בילד דאס נשמהדיקע, דאס מענטשלעכע, וואלט איך געזאגט, וואס דער קינסטלער באמערקט אין דעם לעבעדיקן באשעפעניש, אזוי, אז אונזער נשמה זאל זיך אויפכאפן צום לעבן, וואך ווערן.

און אין וואס באשטייט אט דאס דאזיקע לעבעדיק ווערן פון דער נשמה?

דיכטונג רייסט מיטאמאל ארויס פון שפאן פון דער טאג-טעגלעכקייט, מען פארלירט די שווערקייט, וואס פרעסט אונז אריין, דורך דער אייגענער וואג, אין זומפ פון פראקטישן תכלית, מען באקומט צוויבערפליגלען, אדאנק וועלכע מען פליט אריבער דעם אומדערגרייכבארסטן שפיץ — איבערן אייגענעם קאפ, מען הויבט אן צו פילן דאס פערזענלעכע אלט עפעס אלגעמיין מענטש-

לעכעס, און נישט דערפאר, ווייל מען צווינגט אריין דאס אלגע-
מיין-מענטשלעכע אינם סדום-בעטעלע פון דאס ענג-פערזענלעכע,
נאר דערפאר, ווייל דאס ענג-פערזענלעכע ווערט פארמענטשלעכט
אין ברייטסטן זין פון דאזיקן ווארט, — מען דערשפירט אין זיך
נישט דעם „איך", נאר דעם מענטש. אין דעם לייטערנדיקן
פייער פון דיכטונג ווערט צעשמאלצן די אינדיווידועלע ראם פון
מענטשן און דער געפאנגענער גליענדער מענטש-קערן גיסט זיך
צונויף מיטן אנטפלעקטן געלייטערטן און לייטערנדיקן פלאם פון
דער לעבעדיקער און „טויטער" וועלט.

אט דאס איז דיכטונג, הגם דאס שעפט נישט אויס די אומ-
אויסשעפלעכע אייגנשאפטן פון דיכטונג, וואס איז א טייל אדער
איין מאניפעסטאציע פון לעבן. און דאס לעבן האט א מאדנע
אייגנשאפט: זיינע עכטע טיילן זענען אומענדלעך ווי עס אינ-
גאנצן.

II. איז דיכטונג א לוקסוס אדער א נויטווענדיקייט?

פאראן א סך מענטשן, וואס קוקן אויף דיכטונג ווי אויף א לוקסוס, אויף א גוטע אדער א שלעכטע געוווינהייט, וואס יעדנ־פאלס קאן מען זיך באגיין אן איר. דיכטונג איז, לויט זיי, א זאך, וואס איז גוט פאר ליידיקגייער אדער טרוימער (איינס און דאס־זעלבע!) און אויך פאר פאכלייט. זענען דאך פאראן א סך מאדע־ארטיקלען, לוקסוס־ארטיקלען, וואס געוויסע מענטשן נוצן דאס און פאכלייט לעבן פון דעם, איז נאך א לוקסוס־בראנזשע, א מאָ־דע־ארטיקל. אבער צום פראקטישן לעבן האט עס קיין שייכות נישט, און פראקטישע מענטשן האבן מיט דעם קיין שייכות נישט. מהיכי־תיתי, מען קאן דאס באנוצן, ווי מען באנוצט אנדערע לוקסוס־זאכן, אבער מען קאן זיך באגיין אן דעם אויך. א ראיה — אט באגייען זיי זיך אן דעם און — גארנישט.

איז דאס ריכטיק? איז טאקע דיכטונג א לוקסוס? און אפשר גאר א נויטווענדיקייט?

אייגנטלעך איז שוין דער ענטפער אומדירעקט געגעבן געווארן אין ערשטן קאפיטל: אויב דיכטונג איז א טייל פון לעבן, איז זי נישט קיין לוקסוס, נאר א נויטווענדיקייט. אבער איצט וויל איך פרווון געבן אויף דער דאזיקער פראגע א דירעקטן ענטפער.

* * *

די פראנצויזישע קיך האבן מענטשן צוגעטראכט, אבער דאס עסן גופא האט קיינער נישט אויסגעטראכט, — דאס איז א פיזיאלאגישע, א ביאלאגישע נויטווענדיקייט. דאס פארן מיט

א באַן האָבן די מענטשן צוגעטראַכט, פּונקט ווי דאָס פאָרן מיט א בויד, — אָבער דאָס באַוועגן זיך פון אָרט צו אָרט, דאָס באַוועגן מיט די פיס איז נישט קיין לוקסוס און נישט קיין צוטראַכטונג פון מענטשן, נאָר א ביאָלאָגישע נויטווענדיקייט. פּרוווט, אַדרבא, זיצן צו לאַנג אויף אַן אָרט (און בשעת מעשה זאָל אייך גאָרנישט פעלן, מ'זאָל אייך צוטראָגן פון כל טוב), וועט אייך נעמען הויבן פון אָרט, איר וועט פילן, אַז דאָס גיין איז נישט נאָר א לוקסוס, כדי צו שפּאַצירן, אָדער א פּראַקטישער מיטל צו דערליידיקן געשעפטן, נאָר א ביאָלאָגישע נויטווענדיקייט, — נישט נאָר די פיס-מוסקולן, דער גאַנצער קערפּער מוז זיך באַוועגן.

דאָס זעלבע איז מיט דיכטונג. די סאָנעט-פאָרם האָבן מענטשן צוגעטראַכט, אָבער די דיכטונג גופא נישט.

דער מענטש קאָן זיך אָפּזאָגן פון לוקסוס און אויפהערן צו עסן פיין-צוגעגרייטע שפּייזן, אויפהערן צו פאָרן מיט עקספּרעסן, אויפהערן צו שרייבן סאָנעטן, אָבער עסן, באַוועגן זיך און שאַפן און געניסן דיכטונג וועט דער מענטש קיינמאָל נישט אויפהערן, סיידן ער הערט אויף צו עקזיסטירן נאָרמאַל.

אויב דאָס איז זעלבסטפאַרשטענדלעך בנוגע עסן און באַוועגן זיך, איז דאָס בנוגע דיכטונג נישט אַזוי קלאָר אויפן ערשטן בליק, הגם נישט ווייניקער ריכטיק.

ווען א מענטש זיצט לאַנג אין א פאַרשפּאַרטן צימער, הערט ער אויף צו שפּירן די שלעכטע לופט, — הלואי זאָל מען נישט געפּרוווט ווערן, צו וואָס מען קאָן געוווינט ווערן. אָבער עס איז גענוג אַרויסצוגיין אויף דער גאַס, כדי מען זאָל פילן ווי גוט עס ווערט, סאַרא סך מען האָט פאַרלאָרן פונם זיצן אין פאַרשטיקטן צימער.

און צי דען האָט מען בלויז פאַרלאָרן פאַרגעניגן? אויך געזונט!

דאָס זעלבע איז מיט מענטשן, וועלכע געניסן נישט א לאַנגע צייט קיין דיכטונג אין א געהעריקער מאָס (אין א געהע-

ריקער מאס, זאג איך דערפאר, ווייל אין א מינימאלער דאזע גע-
ניסט יעדער די פרימיטיווערע ארטן דיכטונג, ווי מיר וועלן זען
שפעטער).

מענטשן זענען אויף א נאטירלעכן אופן גענייגט צו עגאָ-
איזם, — עס טרייבט זיי דערצו דער אינסטינקט אויפצוהאלטן
זייער באגרעניצטע קערפערלעכע עקזיסטענץ. כדי דער מענטש
זאל צו פיל נישט פארשטיינערט ווערן אין זיין עגאאיזם, מוז ער
פון צייט צו צייט אויפגעטויט ווערן מיט דער הילף פון דיכטונג,
וואס ברעכט די גליווערנדיקע ראם ארום דעם מענטשלעכן קערן,
ארום דעם גליענדן פונק, און לאזט אים נישט אויסגיין, בלאזט
אים פאנאנדער.

ווען מענטשן וואלטן פארברויכט דעם נויטיקן סכום וויטא-
מינען וואלטן א סך קראנקהייטן נישט געווען; ווען מענטשן וואלטן
פארברויכט דעם געהעריקן סכום דיכטונג, וואלטן זיי געווען איי-
דעלער, מילדער, מענטשלעכער. אז געוויסע קראנקהייטן נעמען
זיך פון מאנגל אין וויטאמינען, האט מען נישט תמיד געוווסט,
און ווען איינער וואלט אמאל דערקלערט סקארבוט מיט מאנגל
אין געוויסע וויטאמינען, א זאך וואס מען זעט עס נישט און מען
קאן דאס נישט אנטאפן, וואלט מען דאס באטראכט פאר א שפאס
אדער פאר אן איינפאל פון א משוגענעם. היינט ווייסט מען שוין
וועגן דעם אפשטאם פון געוויסע פיזישע קראנקהייטן. א דאנק
זיגמונד פרוידן ווייסט מען שוין אויך וועגן אפשטאם פון געווי-
סע גייסטיקע קראנקהייטן. אבער עס דארף נאך קומען דער
מענטש, וואס זאל אויפווייזן מיט גענוגנדער קלארקייט (אויף וויפל
דאס איז מעגלעך אין אזעלכע זאכן), אז דער גייסטיקער סקאר-
בוט, וואס צעפרעסט דעם היינטיקן מענטשן מאראליש און גייס-
טיק, איז א רעזולטאט אויך פון מאנגל אין דיכטונג-וויטאמינען.

עס וועט קומען א צייט, ווען מען וועט אנהויבן צו בא-
גרייפן, ווען מען וועט פילן און וויסן אויף זיכער, אז דער מאנגל
אין דיכטונג-געברויך איז שולדיק אין א סך פון אונזערע סאָ-
ציאלע צרות.

פריץ פאן אונרו, דער דייטשישער עקספּרעסיאָניסט, א דייטשישער אפיציר ביז נאך דער וועלט-מלחמה, דערציילט אין זיין בוך „די פליגלען פון דער ניקע" (ניקע — די באפליגלטע געטין פון נצחון; דאס בוך איז א באשרייבונג פון א רייזע קיין פראנקרייך עטלעכע יאר נאך דער מלחמה) א ביז גאר אינטערעסאנטן פאקט. ער איז געווען א שילער אין א פּרייסישער קאַדעטן-שול. איינמאל, בעת אן אויספלוג, האט דער יונגיטשקער דיכטער אויסגעשריגן: „סארא שיינער זון-אונטערגאנג!" דאס ניין-יאריקע יונקערל איז דערפאר באשטראפט געווארן מיט קארצער.

מען קאן נישט דעם דאזיקן פאקט אפּפאטערן מיט דער ערשטער רעאקציע אונזערער: סארא זינלאזער ביוראקראטיזם! סארא טעמפּע פּרייסישע דיסציפּלין!

אין דער דאזיקער האנדלונג פון פּרייסישן פעלדפעבל איז דא מער זין, ווי דאס קאן זיך דאכטן; אין דאזיקן פאקט ליגט עפּעס טיפערס ווי בלויז טעמפּע ליבע צו דיסציפּלין, — אין דאזיקן פאקט איז דא א שטומע אנערקענונג פון דער קראפט פון דיכטונג. דער פּרייסישער מיליטאריזם ווייסט, אז א זעלנער, וואס באמערקט א זון-אונטערגאנג נישט בלויז מיטן אויג, נאר אויך מיטן געמיט, איז א שלעכטער זעלנער. אזא זעלנער קאן נאך ארויפקומען אויפן געדאנק דאס זעלבע, וואס לערמאנטאוו העלד פון זיין פּאעמע „וואלעריק". דער דאזיקער העלד באמערקט נישט נאר די שלאכט, נאר אויך

„Окрестный лес, как-бы в тумане,
Синел в дыму пороховом,
А там, вдали, грядой нестройной,
Но вечно гордой и спокойной,
В своем наряде снеговом,
Тянулись горы, и Казбек
Сверкал главой остроконечной".

און דאס דאזיקע נאטור-בילד, באמערקט מיטן געמיט, איז גענוג

אויף צו פאראליזירן, צו נייטראליזירן די שלאכט-שטימונג. דאס ברענגט אים ארויף אויף געפערלעכע געדאנקען, געפערלעך בעת א שלאכט, געפערלעך פאר א זעלנער בכלל, וואס פאר אים איז געזינטער בכלל נישט צו טראכטן. דער העלד באקומט א שטויס פון דיכטערישן נאטור-בילד (צוליב זיין שארפער קאנטראסטיקייט צו דעם שלאכט-הו-הא) צו פאלגנדיקע געדאנקען:

„И с грустью тайной и сердечной
Я думал: жалкий человек...
Чего он хочет? Небо ясно,
Под небом места много всем,
Но безпрестанно и напрасно
Один враждует он... зачем?"

דאס באמערקן מיטן געמיט א זון-אונטערגאנג איז א שווערע זינד פאר א זעלנער, ווייל דאס עפנט ברייט דעם טויער פאר אלע דיכטערישע, דאס הייסט: פאר אלע אנטי-עגאאיסטישע, גראב-פראקטישע, חיהש-אינסטינקטיווע כחות, דאס רייסט אויף דעם פאנצער פון געפיללאזער ראבאט-ארטיקער טעטיקייט און דעקט אפ די געפערלעכסטע אכילעס-פיענטע פון פראקטישן מענטשן — די נשמה.

דער פרייסישער פעלדפעבל, מיט זיין פארשארפטן חוש פארן שונא, שפירט זייער גוט די קראפט פון דאס דיכטערישע און ער באקעמפט עס אומעטום, וווּ ער טרעפט עס, ער וויל דאס אויסרייסן מיטן ווארצל.

און דער מענטש איז זייער דערפאלגרייך אין זיין צעשטערערישער ארבעט אויף אלע געביטן, סיי אויפן געביט פון פיזישער, סיי אויפן געביט פון עקאנאמישער, סיי אויפן געביט פון גייסטיק-דיכטערישער קולטור. די מעכאניזאציע פון אונזער לעבן לאזט דעם מענטשן ווייניק צייט אויף צו פלעגן די דיכטערישע קולטור, וואס באשטייט נישט נאר אין לייענען דיכטונג, נאר אין איבערלעבן זי דורך קומען אין קאנטאקט מיט דער נאטור

(נישט אלס איר באצווינגער, נאר אלס נאנטער שכן, אלס נאנטער קרוב, אלס קינד אירס), מיט דאס קינדישע אין לעבן, מיט דער חיות-וועלט (נישט נאר אלט מאטעריאל פאר ארבעטס-קראפט און שפייז-פראדוקטן); און די דערציאונג נישט נאר וואס זי פלעגט נישט דעם ביאלאגישן דיכטערישן אינסטינקט, נישט נאר זי בא-פרידיקט נישט זיינע פאדערונגען, נאר זי טוט אלץ כדי אים צו דערשטיקן, פארשיטן, פארקריפלען.

אבער אויב עס געלינגט דעם מענטשן אפצושטעלן אין דער אנטוויקלונג און אפצוטויטן אין זיין פונקציע דעם דיכטערישן דריז, הייסט עס נאך נישט, אז דארט, ווו דער דאזיקער דריז פונקציאנירט יא, איז עס א זאך פון לוקסוס און נישט פון נא-טירלעכער נויטווענדיקייט. און דאס באדייט אויך נישט, אז מיר פארלירן גארנישט דארט, ווו ער פונקציאנירט נישט, ווו ער ווערט דערפירט צו א רודימענטארער עקזיסטענץ.

דאס נישט פונקציאנירן פון געוויסע פיזיאלאגישע דריזן פירט צו פיזישער פארקריפלונג און פיזיש-בולטן אידיאטיזם; דאס נישט פונקציאנירן פון געוויסע פסיכישע דריזן פירט נישט צו אזעלכע בולטע, אבער נישט ווייניקער אומגליקלעכע רעזול-טאטן.

ווען מען קוקט זיך צו צום פוסטן, ציינישן לעבן פון אזוי פיל מענטשן, פון אזא גרויסן טייל פון דער יוגנט (דעם נאטיר-לעכסטן הויפטקוואל פון דיכטערישן לעבנס-שטייגער), — פילט מען בחוש, אז דאס איז נישט אין דער לעצטער ריי א רעזול-טאט פון א צעשטערטער פסיכישער גלייכגעוויכט, אז מיר האבן דא פאר זיך פסיכישע קריפלען, אומנארמאלע אינדיווידוען פון א אומנארמאלער תקופה.

דיכטונג איז דער שליסל, וואס שליסט אויס דעם פסיכישן מאטאר פון מיטגעפיל, וואס איז נישט עפעס אנדערש, ווי די אויבנדערמאנטע צעשמעלצונג פון דעם הארטן „איך”-פאנצער, וואס איז נישט עפעס אנדערש, ווי דער גרעניצלאזער סימפאטיע-

קאנטאקט מיטן נישט-„איך" פון דער לעבעדיקער און טויטער וועלט.

צי איז דיכטונג א לוקסוס אדער א נויטווענדיקייט?

דיכטונג איז א נויטווענדיקייט, וועלכע די מענטשן האבן שיר נישט פארוואנדלט אין א לוקסוס סיי פאר די, וואס געניסן זי, סיי פאר די, וואס געניסן זי נישט. און אין דאזיקן פרט טיילט די דיכטונג דעם גורל פון א סך אנדערע מענטשלעכע באדער-פענישן, פיזישע ווי גייסטיקע. אין זיין פעיקייט צו פארוואנדלען דאס נאטירלעכסטע אין פערווערזעס, האט דער מענטש פאר-וואנדלט דאס עסן שיר נישט אין א לוקסוס סיי פאר די געני-סער פון דער פראנצויזישער קיך, סיי פאר די געניסער פון גע-פעלשטע פראדוקטן, סיי פאר די כראניש-הונגערנדיקע.

א מענטשהייט, וואס האט ליבע פארוואנדלט אין פראסטי-טוציע, ליבע צום אייגענעם פאלק—אין שאוויניזם, האט אויך די דיכטונג פארוואנדלט אין פוטוריזם. אבער די נויטווענדיקייט אין ליבע האט די פראסטיטוציע נישט פארטיליקט, זי טליעט און כאפט זיך אויף צום לעבן דא און דארט אפילו פון אונטער די גרויסשטאטישע מיסטקאסטנס, זי לעבט ווייטער אין די טרוימען פון די בעסטע און ריינסטע. און אויך די אנדערע פסיכישע נויט-ווענדיקייטן פונם מענטשן האט דער מענטש נישט געקאנט אויסרייסן מיטן ווארצל. זיי קאנען רעדוצירט ווערן ביז מינימום, זיי קאנען פארטריבן ווערן אין דער סאמע טיף, אבער דארט בלייבט זייער זוימען אומבאשעדיקט, גרייט צו נייעם בלי.

און אויך די דיכטונג פירט ווייטער איר עקזיסטענץ אין אירע אלע פארמען: אין די באציאונגען פון מענטש מיט דער נא-טור; אין די באציאונגען פון מענטש צו מענטש; אין פאלקס-געזאנג, אין נאכט-חלומות און אין טאג-טרוימען, און אין ווערק פון גרויסע דיכטער, וואס קעמפן קעגן שטראם פון דער צייט. און מיר קאנען זיין זיכער: די מענטשהייט וועט נישט צו-

ריקגעפינען איר פסיכישע און פיזישע גלייכגעוויכט ביז אויך
דער לוקסוס פון דיכטונג וועט פארוואנדלט ווערן צוריק אין א
פאקטישער נויטווענדיקייט, פון א יום-טוב-צימעס — אין א נא-
טירלעכן טעגלעכן ברויט.

III. דער וועג פון דיכטונג

די שפראך איז נישט נאר די מוטער פון דיכטונג, נאר אויך איר טאכטער. דער דיכטערישער פראצעס איז טעטיק גע-ווען אויך פאר דער געבורט פון מענטשלעכן ווארט, און ערשט דער דאזיקער פראצעס האט אין זיין אנטוויקלונג געשאפן דאס ווארט אלס קינד, וואס איז פארוואנדלט געווארן אין איר מוטער. פונקט ווי די נאטור האט צוערשט געשאפן די לעבעדיקע צעלע (און די צעלע איז נישט די מוטער פון לעבן, נאר איר טאכטער, הגם זי הויבט זי אויף א העכערער מדרגה און ווערט איר מו-טער) און דערנאך די דאזיקע לעבעדיקע צעלן פארוואנדלט אלס מאטעריאל פאר העכערע לעבעדיקע ארגאניזמען, אזוי איז די ביאלאגישע פונקציע פון דיכטונג*) צוערשט געקומען צום באוווסט-זיניקן אויסדרוק אין ווארט און דערנאך די דאזיקע לעבעדיקע דיכטונגס-צעלעס אויסגענוצט אלס מאטעריאל פאר אירע קאמפלי-צירטערע דיכטערישע אויסדרוקן.

דיכטונג, ווי געזאגט, איז נישט באשאפן געווארן מיטן ווארט, — דיכטונג אלס ביאלאגיש-פסיכישער דראנג האט עק-

---

*) אנרי בערגסאן באמערקט זייער טיף אין זיין בוך „די צוויי קוואלן פון רעליגיע און מאראל", אז די רעליגיע איז א ביאלאגישע נויטווענדיקייט.

דאס זעלבע איז ריכטיק פאר דיכטונג נאך אין א גרעסערער מאס, ווייל אין לעצטן סך-הכל, ווען מען באגרייפט די דערשיי-נונג פון דיכטונג אין איר גאנצער טיף, איז רעליגיע א ספעציפישע אויסדרוק-פארם פון דיכטונג, אדער אנדערש: דיכטונג איז אין איר מהות רעליגיעז אין דער דיינסטער קערפערלאזסטער פארם.

זיסטירט אין מענטשן נאך איידער ער איז געקומען צום ווארט, פונקט ווי זי עקזיסטירט אין דער חיה.*)

ווען א הונט וואיעט אויף דער לבנה, קאנען מיר נישט וויסן געגוי, וואס עס קומט פאר אין זיין שטומער נשמה (דער הונט איז שטום אין פארגלייך מיט אונז, רעלאטיוו, ווייל אין פארגלייך מיטן פיש איז ער שוין גארנישט שטום, — ער האט א שפראך אויף וועלכער ער רעדט זיך צונויף נישט נאר מיט די מיטגלידער פון זיין מין, נאר אפילו אונז גיט ער אפט גאנץ איינדייטיקע מעגלעכקייטן צו פארשטיין זיינע פארלאנגען און שטימונגען), אבער מיר האבן גענוג גרונט — שטיצנדיק זיך אויף דעם איינדרוק, וואס דאס מאכט אויף אונז; שטיצנדיק זיך אויף אונזער אויפגערודערט געמיט בעת מיר הערן דאס דאזיקע וואיען — אנצונעמען, אז מיר געפינען זיך דא פאר א מין דיכטערישן אקט: די מאגישע ליכט פון דער פולער לבנה ווירקט אויף דעם הונט אן שום פראקטישן, פיזישן נוצן פאר אים, — ער ווערט ארויסגעריסן פון זיין הינטישער עקזיסטענץ און ער דערנענטערט זיך צו אונזערן א מענטשלעכן צושטאנד,—ווי מיר באמערקן דאס, אגב, גאנץ אפט ביי חיות אין זייערע פארשיידענע פסיכישע צו-

---

*) מאקס איסטמאן, אין זיין בוך „גענוס פון דיכטונג", טיילט דאס לעבן אין צוויי הויפט-פראצעסן: איינער שטרעבט צוצופאסן זיך און דער צווייטער — צו פארווירקלעכן זיך. דער ערשטער פראצעס איז פאר אים די פראקטישע פונקציע פון לעבן און דער צווייטער — די דיכטערישע. און די דאזיקע צוויי לעבנס-פונקציעס געפינט ער שוין אין די באוועגונגען פון דער פלאזמע, ווי אין דער שפראך, וואס פון איין זייט איז זי פראקטיש — פארשטענדיקן זיך צוליבן צופאסן זיך צום לעבן — און פון דער צווייטער — דיכטעריש, כדי צו פארווירקלעכן, אויסלעבן דאס לעבן. א לעבעדיקער ארגאניזם, זאגט מאקס איסטמאן, וויל נישט נאר אויסמיידן טויט, נאר אויך לעבן. און דאס לעבן צוליב לעבן, נישט כדי נישט צו שטארבן, איז דאס דיכטערישע אין אונזער וועזן, אין אונזער לעבן.

מאקס איסטמאנס בוך איז פול מיט טיפע ארייגבליקן אינם וועזן פון דיכטונג.

שטאנדן פון ליבע, שרעק, מוטער-ליבע, קראנקהייט און אזוי ווייטער. עפעס מאנט אין אים דאס דאזיקע ליכט, עפעס באאומרואיקט עס אים מיט איר אומהיימלעכקייט און שיינקייט; עפעס בענקט זיך אים נישט וויסנדיק נאך וואס און עס איז אים אומעטיק אן שום שייכות מיטן מאגן און מיטן געשלעכטס-ארגאן. און די דאזיקע מאנונג זוכט אן אויסדרוק — און וואס דען איז דיכטונג אלס טעטיקייט אויב נישט פולווערטיקער אויסדרוק אויף איינדרוק? — און דאס איז דאס הינטישע וואיען אין העלע לבנה-נעכט. און ווייל דאס איז אן עכטער אויסדרוק — הגם א פרימיטיווער — אויף א דיכטערישן איינדרוק, ווירקט עס אויף אונז און אונזער געמיט וויברירט מיט אין אומהיימלעכקייט, ווייל יעדער עכטער דיכטערישער אויסדרוק ווירקט סוגעסטיוו (אויב ער ווירקט).

דער מענטש גייט ווייטער אין זיין דיכטערישן אויסדרוק: ער שאפט דאס ווארט, וואס שלאגט ארויס פון אים, ווי א בליץ פון א שווערן, מיט עלעקטריציטעט אנגעלאדענעם וואלקן. געטע דערגרייכט די גרעסטע הויך פון דיכטערישן ווארט-אויסדרוק אויף דער זעלבער מאגישער ווירקונג פון דער לבנה אויף לעבעדיקע באשעפענישן (און האט זי דען נישט קיין ווירקונג אויף דעם צופלוס און אפפלוס פון ים און ווער ווייסט אויף וואס נאך?) אין זיין לירישן ליד „צו דער לבנה", וואס זיינע שורות*) וואלטן אפשר באפרידיקט אין באַרואיקט דעם וואיענדיקן הונט אין לבנה-נעכט, ווען ער זאל קאנען אויפלייזן זיין הינטישן איינדרוק אין דאזיקן מאגישן מענטשלעכן ווארט-אויסדרוק פון דיכטער.

דעם סוד, ווי אזוי דער מענטש האט געשאפן די שפראך, — די דאזיקע געניאלסטע שאפונג פון מענטשן, וואס אן איר איז נישטא קיין קולטור-טראדיציע, קיין קולטור-ירושה, קיין

---

*) „Fuellest wieder Busch und Thal
Still mit Nebelglanz,
Loesest endlich auch einmal
Meine Seele ganz!".

קלארער געדאנק, קיין מענטשלעכע געזעלשאפט אויף א מער-ווייניק העכערער מדרגה, ווי א מאלפעס-כלל, — ווערט מען גע-נוי קיינמאל נישט וויסן: דער דאזיקער סוד ליגט טיף פארבארגן נישט נאר אין דער פרעהיסטארישער תקופה פון דער מענטש-הייט, נאר ער ליגט א סך טיפער — אין דער ביאלאגישער אנט-וויקלונג פון דער לעבעדיקער פלאזמע, וואס האט זיך געריסן צום אויסדרוק, צו זעלבסטאויסדרוק און זעלבסטדערקענונג צו-ערשט אין העכערן פארם-אויסדרוק און דערנאך אין העכערן ווארט-אויסדרוק. בלויז דיכטער, וואס שטייען אינטואיטיוו צום נאנטסטן (אין מאמענטן פון עקסטאטישן שאפן) צום אורקוואל פון ווארט, קאנען אמאל דערשפירן די געשיכטע פון זיין געבורט. (און אויך געלערנטע מיט דיכטערישע פעיקייטן מוזן אנקומען צו דיכטערישע היפאטעזעס, ווען זיי ווילן אריינדרינגען אין דעם סוד פון שפראך-געבורט). אזוי האט דער בעלגישער דיכטער עמיל ווערהארן געגעבן א דיכטעריש בילד פון דער ווארט-אנט-שטייאונג, אין זיין „דאס ווארט", ווען דאס ערשטע ווארט ווערט די ערשטע מענטשלעכע פאעמע, ווען די דיכטערישע פאטענצן פונם מענטשן ווערן צום ערשטן מאל געפורימט אין קריסטאל-ריינעם, דורכזיכטיק-פלאמיקן ווארט, דעם געמיט-באפרייענדיקן גייסטיק-פארבינדנדיקן ווארט.

א סך גראמאטיקער האלטן, אז דעם אנהויב פון דער שפראך דארף מען זוכן אין דעם אומארטיקולירטסטן טייל פון דער שפראך, אין די „אינטערזשעקציעס", וואס באשטייען פון אויסדרוקן פון שרעק און אנטציקונג, ד. ה. זיי זענען דער אומ-מיטלבארער רעזולטאט פון א פסיכישער שפאנונג, וואס געפינט אין זיי אן אנטשפאנונג, אן אויסדרוק. און היות א געוויסע שפא-נונג האט זיי געפורימט, פארמאגן זיי אין זיך, מיט דער הילף פון דער באגלייטנדיקער אינטאנאציע, די פעיקייט תמיד צו אנט-שפאנען א באשטימטע שפאנונג ביי א באשטימטער גרופע מענ-טשען, וועלכע שטעלן זיך אפ ביים דאזיקן אויסדרוק.

אז דאס איז אזוי קאָן מען נאָך היינט אויך זען ביי קינדער. ביז צו דעם שאַפט נישט דאס קינד א שפּראך פאר זיך אליין, יעדעס קינד — אן אייגענע שפּראַך? פון וואנעט נעמט זיך דאס? יעדעס קינד אַנטדעקט די וועלט פונסניי פאר זיך גופא. מיט יעדן קינד הויבט זיך אן פונסניי די געשיכטע פון „בראשית״, ווען אדם הראשון גיט א נאָמען זיין ארומיקע וועלט. די שפּאַנונג, וואס די ארומיקע איינדרוקן רופן ארויס ביים קינד, אַנטשפּאַנען זיך אין „ווערטער״, געפורימט דורך די געפילן, וואס עס לעבט איבער, און באַפרידיקנדיק די אויסדרוק-באַדערפעניש פונם קינד. אפט-מאָל בירגערט זיך איין א געוויסע צאָל אזעלכע „ווערטער״ און זיי פארבלייבן ביים קינד א גאַנצע ריי יארן, געשטיצט אפטמאָל דורכן פּיעטעט פון די ארומיקע פאר דער אינדיווידועלער שאַ-פונג פונם קינד. און די דאזיקע „שפּראַך״ פאַרמאָגט וויכטיקע סימנים פון די שפּראַכן פון די דערוואַקסענע: איין וואָרט באַציי-כענט א גאַנצע ריי זאַכן, וואס זענען פאַרבונדן מיט איין טעטי-קייט, וואס זענען פאַרקרובהשט נישט נאָר דורכן אויסזען, נאָר דורך דער האַנדלונג. למשל: א שטעקן, א טעקע, א הוט, דאס אוועקגיין — אַלץ איז באַצייכנט געוואָרן דורך מיין איין-יאַריקן זון מיט איין נאָמען, וואס האָט זיך איינמאָל ספּאַנטאַן ארויסגע-ריסן ביי אים אין א שעפערישן מאָמענט און געבליבן טריי דעם-דאָזיקן וואָרט א שטיק צייט.

די דאזיקע קינדערישע שפּראַך שטאַרבט אָפּ אין שאָטן פון דער אַנגענומענער שפּראַך פון די דערוואַקסענע, וועלכע רינגלט אים ארום, ווי א יונגע שפּראָצונג שטאַרבט אָפּ אין שאָטן פון געדיכטע וועלדער, וואס לאָזן צו איר קיין זון נישט צו. אָבער אַמאָל, אין די אורצייטן, איז זי גופא געוואַקסן אויף דעם זעלבן שטייגער. איצט, נאַטירלעך, קומט פאַר דער וווּקס פון דער שפּראַך אין געוויסע אַנגעצייכנטע — דורך דער ירושה — גרע-ניצן, זי דערלאָזט נישט לייכט קיין נייע וואָרט-סובסטאַנץ, — (און זי טאָר נישט דערלאָזן, אויב זי וויל נישט פאַרלירן דעם

אוצר געדאנקען און געפילן, וואס זענען אקומולירט אין דער שפראך), אבער זי קוועלט נאך אויך איצט מיט נייע מעטאפארי־שע ווארט־קאמבינאציעס, כדי אויסצודריקן, כדי צו אנטשפאנען די נייע שפאנונגען, וואס די וועלט און די איבערלעבונגען אין איר רופן ארויס אין מענטשן.*)

וואס באדייט דאס? דאס באדייט, אז נישט געקוקט אויף די סטאביליזירטע שפראך־גרעניצן, אנטוויקלט זי זיך פארט, אין תוך, לויט די זעלבע כללים, ווי אין דער אורצייט — מעטאפא־ריש (נאר אויף א העכערער מדרגה פון מעטאפארישקייט). ווייל שפראך איז מעטאפאר, בילדערישקייט. דארט, ווו מיר זעען נישט די מעטאפארישקייט פון דער שפראך, איז זי אפגעריבן פון אלט־קייט, איז זי אויסגעלאשן פון דער צייט, ווי עס באווייזט א אנא־ליז פון אן א שיעור ווערטער, וועלכע ריידן שוין נישט צו אונ־זער פאנטאזיע, וועלכע ווייזן נישט ארויס קיין שום דיכטערישע אייגנשאפטן. די דאזיקע ווערטער זענען געווארן בלויז פראקטי־שער מאטעריאל, ווי אפגעקילטע לאווע, וועלכע רופט שוין נישט ארויס נישט קיין מיסטישע אנטציקונג פון דער ווייטן און נישט קיין מיסטישע שרעק פון דער נאנטן, נאר די פויערים באנוצן זי אויף צו באפרוכפערן זייערע פעלדער.

---

*) נאטירלעך, שפראך איז אויך — חוץ פארלאנג אויס־צודריקן די געפילן — ווילן און באדערפעניש צו פארשטענדיקן זיך פראקטיש מיטן מיטמענטשן. און אויך די דאזיקע פראקטישע נויטווענדיקייט האט ארויסגערופן די ערשטע „ווערטער", וואס זענען געווען דער אור־ווארצל פון אונזער שפראך. אבער דא גייט מיר אין דיכטערישן און נישט אין פראקטישן, און די פרא־גע וועגן דעם וואס איז פאדערהאנט אין דער שפראך — דאס דיכטערישע אדער דאס פראקטישע — איז אן „אייביקע פראגע", וואס יעדער איינער קאן פארענטפערן לויט זיין געפיל מיט דער פולער זיכערקייט, אז קיינער וועט אים נישט קאנען אויפווייזן זיין טעות. מען קאן דא אנקומען בלויז צו היפאטעזעס, וואס קא־נען בלויז לייכטער מאכן דאס דערשפירן די ריכטונג פון אמת, דעם קאנטור פון אמת.

אבער בײַ זײַן געבורט איז יעדעס װאָרט מעטאַפאָריש, בילדעריש, — דיכטונג. איך מײן דאָ, נאַטירלעך, יענע מעטאַפאָרישקײט, װאָס נישט דער שלעכטער דיכטער זוכט זי און צװינגט זי אַרױף אױף דער שפּראַך, נאָר זי קװעלט אַרױס פֿון דער שפּראַך צוזאַמען מיט איר גופֿא, װײַל זײ זענען אײנס.

און עס איז דאָ כּדאַי צו ברענגען די גרױסאַרטיקע דעפֿיניציע פֿון דיכטונג, װאָס מאַקס איסטמאַן גיט אין זײַן בוך „גענוס פֿון דיכטונג”:

“But once learn to apprehend as such the poetic in everyday talk, and you will see that it is unlimited either to any range of objects or to any sweetness in handling them. It is simply the giving to any object, or thought, or event, or feeling, the name that makes its nature shine forth to you“.

װאָס דען אַנדערש איז די אױפֿגאַבע און די פֿונקציע פֿונם װאָרט?

אבער די דאַזיקע איזאָלירטע דיכטונג-צעלעס זענען ערשט דער אָנהײב װעג פֿון דער מענטשלעכער דיכטונג צו אירע זעלבסטבאַװוסטזיניקע הױכן, צו אירע אוצרות, װעלכע װערן דורך אונזער דערציאונג אַזױ לײַכטזיניק און פֿאַרברעכעריש פֿאַרנאַכלעסיקט. פֿון דער דאַזיקער דיכטונג-צעלע ביז דבורה הנביאהס ליד און ניטשעס „זאַראַטוסטראַ”, ביז סאָפֿאָקלס „אַנטיגאָנאַ” און דעם ערשטן טײל „פֿאַוסט” איז נאָך אַ לאַנגער אַנטװיקלונגס-װעג. די פּרימיטיװע פֿאָלקס-לידער פֿון די װילדע זענען אַ מין מיטלװעג צװישן דער װאָרט-דיכטונג און דער נישט-אַרטיקולירטער געזאַנג-דיכטונג, װען דאָס געפֿיל קומט צום אױסדרוק נישט אין קריסטאַליזירטן װאָרט, נאָר אין אינסטינקטיװן נגון. זײ נעמען עטלעכע פּשוטע װערטער, װאָס דריקן אױס דעם בלױזן פֿאַקט, װאָס רירט אָן זײער געמיט (למשל, דאָס אָפּפֿאָרן פֿון אַ נאָענטן מענטשן), און זײ חזרן זײ איבער אָן אַ שיור מאָל מיט אַ נגון, װאָס דריקט אױס די אינערלעכע נשמה פֿון פֿאַקט, דאָס, װאָס ער באַדײַט

פאר זיי. און דעריבער איז א גרויסער טייל פון אלע פאלקס-לידער — אפילו פון מער אנטוויקלטע פעלקער, — אומצערייס-באר פארבונדן מיטן נגון, וועלכער גיט זיי צו דעם געפיל-אינ-האלט, דעם דיכטערישן אויסדרוק, וואס די פרימיטיווע לידער פארמאגן נאך נישט זעלבשטענדיק אין ריטם און ווארט-עקס-פרעסיע. ערשט שפעטער, ווען דאס דיכטערישע ליד ווערט אנ-געלאדן מיט עקספרעסיוון ריטם, מיט דינאמישן אויסדרוק, ערשט דאן ווערט דאס דיכטערישע ליד זעלבשטענדיק פון נגון. דאס דערגרייכט נישט נאר דאס אזויגערופענע קונסט-ליד, נאר אויך דאס מער-אנטוויקלטע פאלקס-ליד, וואס פארמאגט אפטמאל א וואונדערבארע עקספרעסיווע קראפט סיי דורך דעם געהעריקן ווארט-אפקלייב און סיי א דאנק דעם ריטם. אין א ווערק פון אן ענגלישן פאעזיע-פארשער *) „אנהויב פון דיכטונג" האב איך אמאל געפונען פיר וואונדערבארע שורות פון א פאלקס-ליד. אין די ערשטע צוויי, וועלכע איך געדענק נישט גענוי, זאגט אן אומ-גליקלעך-פארליבט מיידל, אז זי קאן נישט גיין תפלה טאן מיט איר פול הארץ. און זי פארענדיקט:

„Let the others go to the churches,
I will go to the murmuring sea".

ווי פיין און קנאפווארטיק דא ווערט איבערגעגעבן א קאמ-פליצירטער פסיכאלאגישער צושטאנד. דאס מיידל וויל אנטלויפן פון מענטשן, אויסבאהאלטן איר צער פון פרעמדע אויגן, און זי פילט, אז איר קירכע קאן איצט זיין בלויז די נאטור, דער ווילד-רוישנדער ים, וועלכער הארמאנירט מיט איר געמיט-צושטאנד. וועגן דעם אלעם אבער רעדט זי נישט, דאס גיט אייך א שאס צום הארץ און מח פאראמאל, ווי א ראקעטע, דורך דעם סוגעס-טיוו-ווירקנדן קאנטראסט פון „זאלן אנדערע גיין אין די קירכעס,

*) דעם נאמען געדענק איך נישט און דאס בוך קאן איך דא, אין שאנכיי, נישט אפזוכן. — י. ר.

איך וועל גיין צום רוישנדן ים". די גאנצע רייכקייט פון געדאנק און געפיל, וואס די דאזיקע פיר שורות פארמאגן, ווערן נישט אויסגעדריקט באגריפלעך, אפן, נאר דיכטעריש-סוגעסטיוו, דורך א בילד. און דאס קאן נאר גרויסע דיכטונג, וואס איז א „מועט המחזיק את המרובה". צי דען קאנען די דאזיקע שורות נישט אנגיין פאר שורות פון גרעסטן דיכטער? זיי זענען ענלעך מיט זייער סוגעסטיווער קראפט, מיט זייער עקספרעסיוון ריטם און זייער דיכטערישער טיפקייט צו די פיינע סטראפעס פון היינריך היינעס בארימטן ליד „Die Wahlfahrt nach Kevlar".

אגב, א סך גרויסע דיכטער האבן גאנץ גוט געוווסט ווי צו שעצן די בעסערע פאלקס-דיכטונג, און זיי האבן געשעפט פון דאזיקן אוצר די פשטותדיקע ראפינירטקייט פון זייער ריטם. געטע, למשל, האט זיך געטובלט אינם קוואל פונם פאלקס-ליד, וואס איז שטארק פאפולאריזירט געווארן דורך דעם גרויסן הערדער, וועלכער האט אזוי גוט באגריפן די שפראך פון דער דיכטונג און די דיכטונג פון דער שפראך און האט אין גלענצנדע, באמת געניאלע איבערזעצונגען געגעבן א תיקון דעם פאלקס-ליד פון די פעלקער אין זיין בארימטן בוך "די שטימען פון די פעלקער אין לידער". געטע, הערדערס א באגייסטערטער אנהענגער און שילער, האט ארייגעבראכט פאלקס-מאטיוון אין די פאטעטישסטע שטעלן פון ערשטן טייל „פאוסט". אויך היינריך היינע, דער דאזיקער לירישער מאגיקער, האט זייער א סך געלערנט פונם פאלקס-ליד. און נישט זיי זענען די איינציקע.

און בכלל זענען די קעגנזייטיקע באציאונגען צווישן פאלקס-ליד און קונסט-ליד א סך אינטימער, ווי מען שטעלט זיך פאר, ווייל סוף-כל-סוף פירט א גלייכע אנטוויקלונגס-ליניע פון פרימיטיוון ווארט, אלס דיכטערישע אור-צעלע, ביז דער העכסטער דיכטערישער שעפערישקייט.

די שפראך גופא, איז אויבן געזאגט געווארן, איז די טאכטער פון דיכטונג, און במילא איז נישט קיין ווונדער, וואס דאס

ווארט איז נישט קיין בלויזער מאטעריאל פאר דיכטונג, נאר זי איז א לעבעדיקע דיכטערישע פלאזמע, וואס טראגט די דיכטונג אין איר אייגענער סובסטאנץ. און די שפראך גופא, אין איר אנטוויקלונג, האט געגומען אנזאמלען דיכטערישן שטאף אין הסכם מיט איר פאטענציעלער קראפט. עס האבן זיך גענומען אפזעצן אין איר, ווי קריסטאלן אין א אנגעזעטיקטער לייזונג, פאלקס-ווערטלעך, וואס פיקסירן אין דיכטערישן אויסדרוק די דערפארונג און געפילן פון דורות. פון די דאזיקע פאלקס-ווערטלעך האט זיך אנטוויקלט דער משל, אין וועלכן די דערפארונגען און געפילן פון די מענטשלעכע דורות האבן געפונען א ברייטערע, א מער קינסטלערישע ראם. און זייט ביי זייט איז געוואקסן דאס פאלקס-ליד, דער פאלקס-עפאס, דאס פאלקס-מעשהלע. ערשט שפעטער קומען אויף אינדיווידועלע דיכטער, וואס זייערע נעמען זענען פארבונדן מיט זייערע ווערק. אבער דאס איז אויך בלויז א כמותדיקער אונטערשייד און נישט קיין איכותדיקער, ווארום אויך דאס ערשטע ווארט, דאס שפריכווארט, דער משל, דאס פאלקס-ליד זענען געבוירן געווארן דורך א יחיד. אבער היות די געזעלשאפט איז נאך נישט געווען דיפערענצירט, ווי היינט, און די געמיינזאמקייט פון געפילן און דערפארונגען איז געווען נישט אן ערך גרעסער ווי היינט, איז דער איינער געווען אן אומבאוווסטזיניקער שליח-צבור, וואס זיין שטים איז פון יעדן אויפגעכאפט געווארן ווי זיין אייגענע, פונקט ווי דער שליח-צבור האט גארנישט אונטערשיידט זיין שטים פון כלל, און דאס ווארט, דאס שפריכווארט, דאס ליד זענען געווארן דאס פאלקס-אייגנטום, און דער קאלעקטיוו האט עס פארפולקאמט, יעדנפאלס אפט געענדערט, אין הסכם מיט געוויסע סיטואציעס און געוויסע שטימונגען, וווּ דאס געפיל האט געפאדערט אן ענ-דערונג אין קעגנזאץ צום זכרון (און אפשר שפילט דא אפט א גרויסע ראל אויך דער דעפעקט פון זכרון, ווי אייניקע פארשער ווייזן אויף איבערצייגנדיקע באווייזן).

און אויך די אינדיווידועלע קונסט-דיכטונג מאכט דורך דעם זעלבן וועג נאך היינט, אויב דעם דיכטער געלינגט ארויס-צוברענגען אין אונזער פאראינדיווידואליזירטער צייט קאלעקטיווע שטימונגען, אויב ער געפינט א וועג צום פאלקס-קאלעקטיוו. עס זענען באקאנט לידער פון אינדיווידועלע דיכטער, וואס דאס פאלק זינגט זיי אלס אייגענע אנאנימע שאפונגען און אויך זיי מאכן דורך די גלגולים פון אומצייליקע וואריאנטן, ווי די עכטע פאלקס-לידער. אזא ליד איז היינריך היינעס „לארעליי". די פאלקס-לידער פון אונזער ווארשאווסקי ווערן געזונגען ווי עכטע פאלקס-לידער. ווער, למשל, ווייסט, אז „אויפן פריפיטשעק ברענט א פייערל" האט א כשרן טאטן?

* * *

פאראן דיכטונג, וואס קאן צו די פאלקס-טיפענישן נישט דערגייכן, צוליבן גרויסן ריס וואס די סאציאלע (אדער אנטיסא-ציאלע) אנטוויקלונג האט אריינגעבראכט צווישן מענטשן. אבער אויך די דאזיקע העכסטע מוסטערן (וועלכע טאלסטאי אנערקענט בכלל נישט, ווייל זיי זענען פרעמד די ברייטסטע פאלקסמאסן) שטאמען פון אלגעמיינעם אור-ווארצל — דער ביאלאגישער בויט-ווענדיקייט פון מענטשן צו שאפן און געניסן דיכטונג (צוויי זאכן, וואס זענען איינס, ווייל שאפנדיק געניסט דער דיכטער — און דערפאר טאקע שאפט ער, — און געניסנדיק שאפט דער לייע-נער איבער דיכטונג, ער לעבט זי שעפעריש איבער, און דער-פאר טאקע לייענט ער). ווען נישט דער דאזיקער טיפער ווארצל, וואלט אויך נישט געווען די דאזיקע מעכטיק - באבלעטערטע קרוין.

צום גליק פון דיכטער איז ער נישט קיין גליקלעכער אויס-נאם און נישט קיין אומגליקלעכער קראנקער, נישט קיין געטלע-כער אויסנאם און נישט קיין אומנארמאלער קריפל. ווען דאס וואלט אזוי געווען, ווי די צוויי עקסטרעמע שיטות ווילן האבן,

וואָלט דער דיכטער געוועזן זיין נאָך איינזאַמער, ווי ער פילט זיך אפילו אין היינטיקער אַנטי-דיכטערישער צייט. ער וואָלט נישט געקאָנט האָבן קיין שום האָפענונג ווען עס איז צו געפינען אַ וועג צום מענטשן, אַפילו צום צוקונפטיקן, ווייל דער מענטש וואָלט דאָך גאָרנישט געוועזן וויסן מיט וואָס מען עסט דאָס. ער וואָלט נישט געוועזן געהאַט קיין אָרגאַן דאָס אויפצונעמען. צום גליק, ווי געזאָגט, איז דער דיכטער נישט קיין זון פון די גע-טער, נאָר אַ נאָרמאַלער, הגם, וואָס שייך דעם דיכטערישן חוש, אַ מער געראַטענער זון פון מענטשן. אין אים פאַכעט זיך פאַנאַנדער דער אַלגעמיינער פונק פון דיכטונג אין אַ פלאַם, ביים שיין פון וועלכן נישט נאָר מיר וואַרימען זיך אָן, נאָר מיר געפינען און דערקענען אַ דאַנק אים אונזער אייגענעם פונק.

IV. די סאציאלע פונקציע פון דיכטונג

די לעצטע צוויי יארצענדליקער איז דאס געביט פון דער ליטעראטור-וויסנשאפט פארוואנדלט געווארן אין אן אפן שלאכט-פעלד צווישן די אזויגערופענע אנהענגער פון „סאציאלער ליטע-ראטור״ און די אזוי גערופענע אנהענגער פון דער „אנטי-סאציא-לער ליטעראטור״ אדער מילדער, נייטראלער זיך אויסגעדריקט: „אסאציאלער ליטעראטור״.

„סאציאלער ראמאן״, „סאציאלע נאוועלע״, „סאציאל ליד״ זענען געווארן די גאנגבארסטע טערמינען אין דער ליטעראטור-קריטיק.

דער דאזיקער קאמף איז נישט קיין נייער, ווי דאס קאן זיך דאכטן דעם לייענער, וואס איז ווייניק באקאנט מיט דער ליטעראטור-געשיכטע. געניטע ביכער-ווערים וועלן קאנען געפי-נען שפורן פון דאזיקן קאמף אפילו אין אלטערטום*), שוין אפגע-רעדט וועגן אונזער נייערער צייט. דער דאזיקער קאמף איז טא-

---

*) האט דאך אפילו פלאטאן געפאדערט מען זאל ארויס-טרייבן פון זיין אידעאלער רעפובליק אלע דיכטער, חוץ די, וועלכע באזינגען די געטער און גרויסע מענטשן.

„הימנען צו די געטער — האט ער געזאגט — און לויב-געזאנגען פאר בארימטע מענטשן זענען די איינציקע דיכטונג, וואס דארף דערלויבט ווערן איז אונזער מלוכה״.

אויף א צווייטער שטעלע וועל איך זיך אומקערן צום פאל-שען מאטיוו פון פלאטאנס פאדערונג, אבער דא גייט מיר אין אנווייזן, אז ער האט שוין דאן געפאדערט דאס, וואס מען פירט היינט דורך אין די אידעאל-טאטאלע מלוכות.

קע היינט שטורמישער ווי געוויינלעך, אבער ער איז פארט נישט קיין נייער, נאר א באנייטער אין א גרעסערן פארנעם צוליב דער רעוואלוציאנערישקייט פון די לעצטע יארצענדליקער.

זינט דער פראנצויזישער רעוואלוציע, ווערט דער דאזיקער קאמף אפן געפירט מיט מער אדער ווייניקער טומל, לויט דעם אפפלוס אדער צופלוס פון די רעוואלוציאנערע כוואליעס. די סען-סימאניסטישע שולע האט פראקלאמירט, אז די איינציקע בארעכ-טיקונג פון ליטעראטור איז איר סאציאלע פונקציע, איר סאציא-לער דינסט. די דאזיקע ריכטונג איז שפעטער סיסטעמאטיזירט געווארן מיט פאנאטישער איינזייטיקייט דורך דער מארקסיסטי-שער ליטעראטור-קריטיק. און קעגן דער דאזיקער ריכטונג שטייט די בארימט-געווארענע שיטה פון „קונסט-לשם-קונסט", וואס האט זיך געשטעלט פאר אן אויפגאבע צו באשיצן די ליטעראטור קעגן דער פארניכטנדיקער ווירקונג פון דער סען-סימאניסטישער שיטה, ווייל דיכטונג איז אויטארקיש (אויב מיר זאלן זיך בא-נוצן מיט א מאדערן ווארט), אז איר ציל איז אין איר עקזיס-טענץ גופא און קיין שום זייטיקע סאציאלע אויפגאבעס האט זי נישט.

יעדעס מאל, ווען די געזעלשאפט ווערט אויפגעשטורעמט, גייט ארויס פון די ברעגעס, צעפלאקערט זיך בולט דער אייביק-לאטענטער קאמף צווישן די דאזיקע צוויי בליקן אויף ליטערא-טור, — איינער אן אוטיליטאריסטישער און דער צווייטער אן עפיקורעישער. און דאס איז פארשטענדלעך. די ליטעראטור איז א גרויסער כח און ד ע ר געזעלשאפטלעכער צד, וועלכער גייט איבער אין אנגריף, וויל דעם דאזיקן כח איינשפאנען אין זיין רייטוואגן, ארויסגייענדיק—אומבאוווסטזיניק אפשר — פון כלל, אז „ווער עס איז נישט מיט מיר, איז קעגן מיר", בעת דער געשטו-רעמטער צד פאדערט די נייטראליטעט פון דאזיקן כח, ארויסגיי-ענדיק — אומבאוווסטזיניק אפשר — פונם כלל, אז „ווער עס איז נישט קעגן מיר, איז פאר מיר". און אזוי איז דאס דאך

טאקע: די געשטורעמטע ארדענונג איז דאך אלט, איינגעווארצלט אין די לעבנס-פארמען און אין דער מענטשלעכער פסיכיק, און במילא שפיגלט זי זיך אפ, קומט זי צום אויסדרוק אין דער נייטראליטעט פון דער ליטעראטור. פאר איר איז געווען נייטראליטעט, דער סטאטוס קווא, — אנגרייפן מוז דאך דער צווייטער.

וועלכע פון די דאזיקע צוויי ריכטונגען איז גערעכט און וועלכע אומגערעכט?

דער אמת איז, אז ביידע זענען גערעכט און ביידע אומגערעכט. די דיכטונג פירט זיכער אויס א סאציאלע פונקציע, אבער נישט אין דער באגרעניצטער פארם ווי דאס שטעלן זיך פאר די אנהענגער פון דער „סאציאלער ליטעראטור"; און די ליטעראטור האט אויך א זעלבסטצוועק, א זעלבסטווערט, אבער אויך אין דאזיקן פאל ווירקט זי סאציאל, אין קעגנזאץ צו דער קורצזיכטיקער מיינונג פון די „קונסט-לשם-קונסט"-אנהענגער.

נישטא קיין סאציאלע ליטעראטור, ווייל סיי די ליטעראטור, וואס פארנעמט זיך מיט בולטע סאציאלע ענינים, סיי די ליטעראטור, וואס פארנעמט זיך מיט אינטים-יחידישע ענינים, פירן ביידע אויס א סאציאלע פונקציע. דער אונטערשייד איז בלויז אין דער פארם, אבער נישט אין תוך; דער וועג פון ביידנס סאציאלער פונקציע איז אן אנדערער, אבער דער עיקר-ציל — דער זעלבער.

לאמיר ווארפן א בליק אויף דער פראבלעם פון יחיד און געזעלשאפט. אויסערלעך זענען די דאזיקע צוויי גאר באזונדערע וועלטן: די געזעלשאפט וויל אפטמאל איינשלינגען דעם יחיד און דער יחיד וויל נישט פארשלונגען ווערן. אבער צי דען עקזיסטירט א געזעלשאפט אן דעם יחיד? עס איז צו ריזיקאליש איינצוהאלטן מעכאניש דעם פארגלייך פון דער ספענסערשער סאציאלאגיע, אז די געזעלשאפט בויט זיך אויף פון יחידים, ווי א לעבעדיקער ארגאניזם פון קעמערלעך. שוין דאס אליין, וואס דאס קעמערל פון דער געזעלשאפט, דער יחיד, האט זיכער א זעלבסט-

באוווסטזיין פון זיין יחידישקייט, וועלכע ער וויל פאר יעדן פרייז — א חוץ אין אויסנעמלעכע עקסטאז-מאמענטן — אויפהאלטן, בעת דאס קעמערל פון ארגאניזם האט כמעט ווי זיכער נ י ש ט אזא זעלבסטבאוווסטזיין, מאכט דעם פארגלייך זייער ריזיקאליש, צו מעכאניש. אבער דער אמת בלייבט אן אמת, אז היות ווי אן די יחידים איז נישטא קיין געזעלשאפט, איז אלץ, וואס האט א שייכות מיטן יחיד, פון דער גרעסטער וויכטיקייט פאר דער געזעלשאפט.

וואס איז מער פערזענלעך-אינטים ווי האבן א קינד ? און דאך איז דאס דאזיקע אינטים-פערזענלעכע ענג פארבונדן מיטן געזעלשאפטלעכן : מיטן דאזיקן אינטים-אינדיווידועלן אקט איז פארבונדן די גאנצע צוקונפט פון דער געזעלשאפט. און במילא איז אויך די ליבע-פראבלעם א געזעלשאפטלעכע נישט ווייניקער, ווי א פערזענלעכע.

אבער אויך אין אנדערע פאלן, שוין נישט אזעלכע בולטע, איז דאס זעלבע.

נישטא קיין איין מענטשלעך געפיל, קיין איין מענטשלעכער טרוים, וואס זאלן נישט האבן קיין דירעקטע באדייטונג — סיי צום גוטן, סיי צום שלעכטן, — פאר דער געזעלשאפט. די געפילן פון מענטשן, זיינע טרוימען באשטימען די טעטיקייט פונם מענטשן אדער זיי ווירקן אויף אים ער זאל זיין אומטעטיק. די געזעלשאפט איז בלויז פאראינטערעסירט אין דער טעטיקייט פונם מענטשן און אז די דאזיקע טעטיקייט זאל זיין פאר איר נישט דעסטרוקטיוו, נאר קאנסטרוקטיוו. פון די אינטימע ענינים פון יחיד ציען זיך קאנאלן צו די בולטסטע סאציאלע טעטיקייטן זיינע.

די געזעלשאפט איז פאראינטערעסירט, למשל, אז אירע יחידים זאלן זיין פסיכיש-גלייכגעוויכטיק, נישט געררייצט, אז זיי זאלן אפרעאגירן, אין אריסטאטעליש-פראוידיאנישן זין פון דאזיקן

ווארט, זייערע אומאויסגעלעבטע אינסטינקטן אויף אן אומשעד-לעכן אופן פאר דער געזעלשאפט *). נישט אומזיסט פלעגט די רוימישע מאכט זארגן פאר ברויט און פארשטעלונגען — דאס ברויט האט געדארפט האלטן אין גלייכגעוויכט דעם מאגן פון די מאסן און די פארשטעלונגען — די אינסטינקטן פון די מאסן,— דעם מאגן און די אינסטינקטן, די דאזיקע צוויי רעוואלטירנדיקע כחות, ווען זיי פארלירן דאס גלייכגעוויכט, ווען אומבאפרידיקט-קייט צערייצט זיי.

און די ליטעראטור, אדער ריכטיקער, די דיכטערישע פונקציע פון דער מענטשלעכער פסיכיק שפילט א גרויסע ראל אין דאזיקן פראצעס פון רעגולירן דעם דרוק פון די פסיכישע כחות, פון איינהאלטן א געוויסע גלייכגעוויכט אין מענטשנס פסי-כיק. נאכמער: מעגלעך, אז נישט נאר וואס די דיכטונג שפילט א גרויסע ראל אין דאזיקן פראצעס, נאר זי איז א אינטעגראלער טייל פון דאזיקן פראצעס, איינער פון זיינע פארמען.

---

*) פלאטאן איז געווען קעגן דער דיכטונג דערפאר, ווייל זי פלאקערט צו שטארק פאנאנדער די מענטשלעכע ליידנשאפטן, וועלכע קאנען נישט קאנטראלירט ווערן. די קונסט וועקט זיי אין אונז און גיט זיי נאך צו א צוציענדיקע פארם. און א מענטש, וואס איז באהערשט פון שטארקע ליידנשאפטן, איז נישט אזוי נוצלעך פאר דער געזעלשאפט, ווי א גלייכגעוויכטיקער מענטש; נאכמער, — ער איז אפט שעדלעך פאר איר, געפערלעך.

פלאטאן האט נישט איינגעזען, אז דווקא די קאנצענטרירטע איבערלעבונג פון די ליידנשאפטן, וועלכע די קונסט שענקט אונז, ווירקט אויף אונז היילבאר, ווי די איינשפריצונגען, וועלכע די מאדערנע דאקטאריע נוצט היינט אויף צו קאנצענטרירן די קראנקהייט-באקטעריעס פון גאנצן קערפער אין איין פונקט און קאנען זיי אזוי ארום ווירקזאם באקעמפן. די דאזיקע איינשפרי-צונגען רופן ארויס שטארקע היץ און א שארפן צושטאנד פון דער קראנקהייט. דאס טוט אויך דיכטונג. און זי רייניקט די מענטשלעכע פסיכיק, איידלט זי אויס.

* *
*

אז מען וויל דערגיין דעם מהות פון א געוויסער דערשיי־נונג, מוז מען די דאזיקע דערשיינונג באאבאכטן אדער פארשן אין איר פרימיטיוופטער פארם, ווייל אין אירע קאמפליצירטערע פארמען איז תמיד שווערער צו באמערקן און אויסגעפינען דעם עיקר פון א דערשיינונג.

דאס זעלבע איז מיט דיכטונג. אין אירע אנטוויקלטע, קאמ־פליצירטע פארמען איז אפטמאל זייער שווער צו באמערקן און אויסגעפינען איר פונקציע, פונקט ווי דאס איז מיט דער שפראך. אויף וויפל מען קאן ארויסרייסן די סודות פון דער שפראך, גע־לינגט דאס א דאנק דער שפראך פון קינדער און פון ווילדע. דארט זענען נאך די אור־ווארצלען פון דער שפראך טיילווייז אפגעדעקט און מיר קאנען זיי אנטאפן. און אויף וויפל עס גע־לינגט צו דערגיין די סודות פון דער דיכטונג־פונקציע, געלינגט עס א דאנק די פרימיטיווערע פארמען פון דיכטונג, וועלכע מיר געפינען אין דער שפראך פון פאלקסטימלעכער טאגטעגלעכקייט, אין דעם דיכטערישן שאפן פון פרימיטיווע פעלקער, אינם פאלקסשאפן אפילו פון אנטוויקלטע פעלקער און דער עיקר אין די פסיכישע אור־ווארצלען פון דיכטונג, וועלכע געפינען זיך אין מענטשן אין זייער גאטירלעכסטן צושטאנד. אזא אור־ווארצל פון דיכטונג איז — דער חלום, סיי אין זיין נאכט־ סיי אין זיין טאג־ווואריאנט.

דער חלום איז איינע פון די פסיכישע דערשיינונגען, וואס האבן פון תמיד אן אינטריגירט דעם מענטשן. פון די גאר אלטע צייטן ביז די נייע באמיט זיך דער מענטש אויסצוגעפינען וואס עס ליגט הינטער דער דאזיקער דערשיינונג. אמאל האט מען געגלויבט, אז דורכן חלום קומט גאט אין קאנטאקט מיטן מענטשן; היינט גלויבט מען, אז דורכן חלום קומט צוםווארט דעם מענטשנס אונטערבאוווסטזיין; און הגם די דערשיינונג פון חלום

איז נאך ווייט נישט אויסגעפארשט (און כל־זמן די דערשיינונג פון לעבן גופא איז נישט אויסגעפארשט ביזן סוף, קאן מען זיך נישט ריכטן, אז דאס זאל געשען מיטן חלום), אבער געוויסע אייגנשאפטן זיינע זענען שוין קלאר מחוץ פון יעדער ספק. א חלום איז, אין א גרויסער מאס, א ווונטש־דערפילונג. נישט תמיד, ווי פרויד וויל האבן אין זיין געלערנטער מאניע פאר פאראיינפאכנדיקן מאניזם, אבער אין א גרויסער מאס. און דאס ווייזט אונז ווידער די פארשונג פון דער פרימיטיווסטער פארם פון חלומות, וואס איז פאר אונז צוטריטלעך: די חלומות פון קינדער און ווילדע, וואס די אינטעלעקטועלע אנטוויקלונג פו־מאדערנעם העכער־שטייענדיקן מענטשן ווירקט נישט אויף זייער אונטערבאוווסטזיין*).

די פרימיטיווסטע חלומות זענען ווונטש־דערפילונגען, אויף וויפל זיי זענען נישט קיין בלויזע אפשפיגלונגען פון דער ווירק־לעכקייט, וואס איז אדער געבליבן שטעקן פון טומלדיקן טאג אין זכרון נישט פארדייטערהייט אדער זי רייסט זיך אריין אין האלב־שלאפענדיקן אינטעלעקט און רופט ארויס שטיקלעך ענלע־כע ווירקלעכקייט לויטן אסאציאציע־געזעץ, וואס איז איינער פון די עיקרדיקסטע געזעצן פון אונזער פסיכיק.

---

*) ווייל דאס מוז מען זיך קלאר מאכן: נישטא קיין פסי־כיק, וואס זאל קאנען זאגן מיט רעכט, אז זי האט זיך באפרייט פון דער ווירקונג פונם אונטערבאוווסטזיין; אבער נישטא אויך קיין אונטערבאוווסטזיין, וואס זאל מיט דער צייט נישט ווערן באאיינפלוסט פון דער אינטעלעקט־אנטוויקלונג. דאס ערשטע איז לייכטער אויפצווייזן און צו באגרייפן, ווי דאס צווייטע, אבער עס איז נישטא ביי מיר קיין שום ספק, אז דער אונטערבאוווסט־זיין פון א אינטעלעקטועל־אנטוויקלטן מענטשן ווערט דורכגע־דרונגען מיט אינטעלעקט און דאס שפיגלט זיך אפ אויך אין די חלומות פון די דאזיקע אינטעלעקטועל־העכערשטייענדע. פונקט ווי דער אונטערבאוווסטזיין פון א דיכטער ארבעט איידעלער, „באוווסטזיניקער" ווי אן אנדערנס.

וואס ליגט אונטער דער פעסטשטעלונג, אז „דער חלום איז א דערפילונג פון א ווונטש״?

א פארלאנג, — א באוווסטער, א האלב-באוווסטער אדער אן אומבאוווסטער,—וואס ווערט נישט באפרידיקט, בלייבט אין דער פסיכיק — אין באוווסטזיין ווי אין אונטערבאוווסטזיין — ווי א נישט פארדייטע שפייז אין מאגן. יעדער ווונטש וויל באפרידיקט ווערן, דאס איז זיין איינציקער ציל, צוליב דעם ווערט ער גע-בוירן און ער לעבט, ווי דאס איז צו זען ביי קינדער, וואס ווילן „דאס טעלערל פון הימל״, אויב ער ציט צו זייער אויפמערק-זאמקייט.

פאראן פארלאנגען, וואס עס איז פאקטיש לייכט צו בא-פרידיקן; אבער פאראן זאכן, וואס עס איז שווער צו באפרידיקן. וואס טוט דאס קינד, וואס וויל כאפן די זון-שטראלן? עס „כאפט״ זיי אין שפיל און באפרידיקט אזוי ארום זיין פארלאנג. דאס קינד פירט אויס א פרימיטיוון אקט פון דיכטונג *). אבער אפילו דעם קינד (שוין אפגערעדט פון דערוואקסענעם) באפרידיקט נישט תמיד די דיכטערישע שפיל. ווען עס וויל עסן אן עפל און בא-

---

*) אט זע איך פון מיין פענסטער ווי א קעצל שפילט זיך מיט א שטיקל פאפיר, זי גיט עס א קלאפ מיר דעם פיסל און שפרינגט אפ פונם פאפיר, וואס האט א פלי געטאן אביסל ווייטער א דאנק דעם קלאפ פונם קעצלס פיסל. דאס קעצל שפילט אין קאץ און מויז.

די שפיל-טעארעטיקער זאגן, אז דאס קעצל איבט אירע אברים, וואס זענען איר נויטיק פאר איר לעבנס-קאמף. זי איבט זיך אין כאפן מייז.

אבער דערוואקסענע קעץ, וואס קאנען שוין די מלאכה, טוען אויך אזעלכע קינדישע זאכן. פארוואס טוען זיי דאס?

איך לייקן נישט, אז די קאץ איבט זיך טאקע אויף אזא אופן, אבער דאס איז במילא; דער עיקר באפרידיקט זי די פסי-כישע נויטווענדיקייט איבערצולעבן די עמאציעס פון כאפן א מויז, פון צערייסן זי, פון זויפן איר בלוט. די קאץ פירט אויס א פרי-מיטיוון אקט פון דיכטונג.

קומט אים נישט, חלומט ער וועגן דעם, און דער חלום באפרייט אים פונם דרוק פון אומבאפרידיקטן פארלאנג.

ווען די שפאנונג פון א נישט-דערגרייכטן פארלאנג, פון א נישט-באפרידיקטער באדערפעניש ווערט צו שטארק, הויבט אן צו באדראען די פסיכישע גלייכגעוויכט, הויבט אן צו פונקציאנירן דער חלום-אפאראט, וואס רעגולירט די גלייכגעוויכט פון דער פסיכיק. דער חלום איז אזוי ארום א ביאלאגישע פונקציע.

אמאל איז די דאזיקע שפאנונג אזוי גרויס, אז די חלום-פונקציע הויבט אן צו ארבעטן אין מיטן העלן טאג, באקאנט אונטערן נאמען פון טאג-חלומות. אז דאס איז אן אומבאדינגטע נויטווענדיקייט און נישט קיין קאפריז און קיין לוקסוס זעט מען פון דעם, וואס אן א שיעור מענטשן פאלן אריין אין דאזיקן צושטאנד פון חלומען אויף דער וואר נישט נאר נאכן געשמאקן מיטאג, זיצנדיק אין ווייכן פאטעל, נאר אין די אומגינסטיקסטע באדינגונגען, אויסשטעלנדיק זיך אפטמאל אויף גרויסע פיזישע און מאטעריעלע געפארן. אין טאג-חלום איז נאך בולטער די פונקציע פון חלום, זיין כאראקטער פון א ווונטש-דערפילונג: אדער ,ער איז א דירעקטע ווונטש-דערפילונג, אדער ער שילדערט אין גרעלע פארבן דאס, פאר וואס דער מענטש שרעקט זיך, דאס איז אזא מין ווארנונג.

און אט די זעלבע פונקציע פון חלום פירט אויך אויס די דיכטונג. נאכמער: דיכטונג איז א אנטוויקלטערע פארם פון דער חלום-פונקציע: זי איז א ווונטש-דערפילונג, זי רעגולירט די פסיכישע גלייכגעוויכט דורך באזייטיקן די שפאנונג פון עפעס א מאנגל מיט דער הילף פון א אימאזשינערער באפרידיקונג.

* * *

אז דער חלום איז א דירעקטער קרוב פון דיכטונג קאן נישט זיין קיין ספק. מען דארף נישט גרינגשעצן די געניאלע

אינטואיציע פון דער שפראך: נישט אומזיסט רופט מען א דיכ-טער — „טרוימער”. נישטא קיין איין דיכטער וואס זאל ביים שאפונגס-פראצעס נישט ארײַנפאלן אין א צושטאנד פון האלב-טרוים. געוויס, פונקט ווי דער טאג-חלום איז בדרך-כלל באוווסט-זיניקער, מער גאנץ פארן נאכט-חלום, אזוי איז דער דיכטונגס-פראצעס באלויכטן מיט נאך א גרעסערער ליכט פון קאנטרא-לירנדיקן באוווסטזיין, ווי דער טאג-חלום, און איז גאנצער, טי-פער, ברייטער. אבער דער ווארצל איז דער זעלבער. און די פונקציע אויך. יעדע דיכטונג איז ווונטש-דערפילונג, איז בא-שטימט צו שאפן גלייכגעוויכט אין דיכטערס פסיכיק, אין דיכ-טערס געמיט. און די זעלבע פונקציע פירט זי אויס אויך ביים לייענער.

ווען מען זאל קאנען צונויפשטעלן אן אנטאלאגיע פון טרוי-מען, וואס הונדערט מענטשן פון פארשיידענע טעמפעראמענטן, פון פארשיידענער אנטוויקלונג און פארשיידענע מאראלישע אייגנ-שאפטן האבן געטרוימט אין משך פון א יאר, וואלט מען געווען באקומען א זאמלונג, וואס וואלט ארויסגערופן גרינע קנאה ביי נישט איין גרויסן דיכטער אפילו און פון וועלכער דיכטער וואלטן געקאנט שעפן און שעפן הויפנווייז. זענען דאך דא חלו-מות, וואס זענען קאשמארער פאר עדגאר פאס דערציילונגען, נאטוראליסטישער פאר זאלאס ראמאנען, פאנטאסטישער פאר ט. ג. האפמאנס דערציילונגען, אוואנטוריסטישער און דערפינדע-רישער אין דער פאבולע פאר קאנאן דאילס, זשול ווערנס און ה. ג. אועלסעס ביכער, פסיכאלאגיש טיפער פאר דאסטאיעווסקיס ראמאנען און סימבאלישער פאר די ווערק פון דער סימבאליס-טישער שולע.

עס זענען דא מענטשן, וואס זייערע חלומות זענען אין אזא מאס פארטיקע, פעלערלאזע פאעמעס, לידער, דערציילונגען, אז ווען מען סטענאגראפירט זיי נישט נאר אינם חלום-פראצעס גופא, נאר אפילו דאן, ווען מען דערציילט זיי (וואס דאס מוז

אפשוואכן זייער קראפט), וואלט מען געהאט פארטיקע דיכטערי-שע ארבעטן.

און דעריבער איז אפשר איינער פון די גרעסטע מאדערנע דיכטער פראנץ קאפקא, דער יונג-פארשטארבענער דיי-טשישער דיכטער (פון פראג), ווייל קיינער אפשר פאר אים האט אזוי נישט באוויזן אייגצוהיטן אין זיין באוווסטזיניקן שאפן די אייגנשאפטן פון עכטן חלום.

און נישט נאר ער: צי דען זענען די בעסטע זייטלעך פון טאמאס מאנס „צויבערבארג" נישט ענלעך אויף א חלום? און צי דען איז שוין אמאל געלונגען קינסטלעריש צו דערציילן א חלום נישט קיין גרויסן שרייבער? כדי צו שילדערן א חלום מוז מען זיך אין וואכן צושטאנד דערגראבן צום קוואל פון אונטערבאוווסט-זיין, אים עפענען און לאזן אים פליסן אומגעשטערט און דאך גלייכצייטיק קאנטראלירן אים דורכן באוווסטזיין, וועלכער מוז דערפילן א מוראדיק שווערע אויפגאבע: סיי זיך אויפהאלטן אויפן ראנד פון באוווסטזיניקער וואכזאמקייט און סיי מיטפולסירן מיטן אונטערבאוווסטזיין. מיט אנדערע ווערטער: ביים שילדערן א חלום דארף דער דיכטער זיך געפינען אין נארמאלן פראצעס פון דער אזויגערופענער אינספיראציע, נאר אין א שארפערער מאס, ווייל חלום איז צושטאנד פון שאפנדער אור-דיכטונג.

* * *

איך האב זיך באמיט צו באווייזן, אז דיכטונג איז אין א גרויסער מאס א ווונטש-באפרידיקונג, א שפיל-האנדלונג, וואס באפרייט פון שפאנונג דורך פסיכישער באפרידיקונג און רעאלער אנטשפאנונג. און אט די דאזיקע פונקציע פון דיכטונג איז א סאציאלע פונקציע.

ווען א מענטש ליידט פון א נישט-באפרידיקטער ליבע, איז דאס נישט בלויז א פריוואטע אנגעלעגנהייט: א נישט באפרי-דיקטער מענטש איז א שלעכטער מיטגליד פון דער געזעלשאפט.

א מענטש אין שפאנונג פון אומבאפרידיקטקייט איז וויניק אר-בעטספעיק און דאס איז א בולטער היזק נישט נאר פארן מענ-טשענס פריוואטן ביודזשעט, נאר פארן ביודזשעט פון דער גאנ-צער פאלקסווירטשאפט. ווען דער מענטש איז קראנק אויף איי-פערזוכט, איז דאס נישט נאר אן אנגעלעגנהייט פון אייפערזיכ-טיקן און דעם אביעקט פון זיין אייפערזוכט, ווייל די אפטע טרא-גישע רעזולטאטן פון אייפערזוכט — ליבע-מארדן — פארוואנ-דלען זי אין א וויכטיקן ענין פון דער געזעלשאפט: זי איז פאר איר א ממשותדיקע געפאר. און דאס לייזן די דאזיקע פריוואטע פסיכישע קאנפליקטן איז בפירוש א סאציאלע האנדלונג. און דאס טוט די דיכטונג פון איר פרימיטיווסטער פארם ביז איר העכס-טער — פון געוויינלעכן חלום ביז דער טראגעדיע.

ווען דער אייפערזיכטיקער מענטש חלומט, אז ער האט דערשטיקט די אומטרייע געליבטע, און זיין שפאנונג ווערט גרינ-גער (אדער דערפאר, ווייל ער באפרידיקט אזוי ארום זיינע בלוט-דורשטיקע נקמה-פארלאנגען אדער דערפאר, ווייל זיינע עטישע אינסטינקטן דערשרעקן זיך פאר זיינע בולט-געווארענע חיהשע פארלאנגען), האט דער חלום גוט געדינט נישט נאר דעם יחיד, נאר אויך דער געזעלשאפט, וועלכע איז באפרייט געווארן פון א דעסטרוקטיווער טאט (פיזיש און מאראליש). דער חלום, די דא-זיקע פרימיטיווע, פריוואטע דיכטערישע פונקציע, האט, ווייזט זיך ארויס, אויך א סאציאלן אספעקט.

ווען א אייפערזיכטיקער רעדט זיך אראפ פון הארצן פאר א פריינט, איז דאס א פרימיטיווע דיכטערישע דערשיינונג און זי איז סאציאל נישט נאר צוליב דעם קאנטאקט מיט א צווייטן, נאר אויך דערמיט, וואס יעדער אויסדרוק פון א פסיכישער שפא-נונג באפרייט זי און זי באפרייט במילא די געזעלשאפט פון אירע גרויסע אדער קליינע נעגאטיווע רעזולטאטן. און ווען דער אייפערזיכטיקער גייט אין טעאטער אויף דער פארשטעלונג פון „אטעללא“ און ער רעאגירט אפ זיין מארד-פארלאנג דורך

אטעלאס רייד און טאט, דערפילט „אטעלא" בפירוש א סאציא-לע פונקציע, ווייל ער לייטערט די פסיכישע לופט פון די צו-שויער ווי א שטורעם-אויסברוך, וואס רייניקט די אטמאספערישע שפאנונג. און ווען דער אייפערזיכטיקער לייענט א טיף ליבע-געדיכט און ער דערשפירט פלוצלונג, — פארטראגן אויף אן אומגעהייערער הויך דורך די פליגלען פון גרויסער ליריק, — ווי נישטיק עס זענען זיינע חיהשע מארד-פארלאנגען אקעגן דעם אוצר פון ליבע, וואס קיינער קאן ביי אים נישט אוועקנעמען, אפילו נישט די אומטרייע געליבטע, און ער שטייט אויף א גע-לייטערטער, א באפרייטער א דאנק דער מאכט פון דיכטונג צו ברעכן די שטימונג, אריבערפירן זי אויף אנדערע, העכערע פלא-כען, — האט די אינטימע לירישע דיכטונג געווירקט סאציאל. סיי א קרימינעלער ראמאן, סיי דאס סובטעלסטע ליבע-ליד קא-נען זיין (און זענען) סאציאל אין זייער ווירקונג, הגם דער ער-שטער איז אויבנאויף אנטי-סאציאל און דאס צווייטע—אסאציאל, ווייל סיי ווען דער קרימינעלער ראמאן באפרידיקט די שלעכטע אינסטינקטן (נישט אין דער ווירקלעכקייט, נאר פסיכיש), סיי ווען דאס ליבע-ליד סובלימירט א שלעכטן אינסטינקט, — איןביידע פאלן ווירקט דאס נישט ווייניקער סאציאל, ווי יחידיש. די לי-טעראטור האט געמאכט דעם מענטש מער סאציאבל, סאציאל ווערטפולער סיי דירעקט (דורך הויבן אים מאראליש), סיי אומ-דירעקט (דורך אויסמיידן די פארברעכערישע טאט).. אמת, די דאזיקע ווירקונגען זענען זעלטן דויערנדיק, אבער פון אזעלכע צייטווייליקייטן סומירט זיך דאך דאס מענטשלעכע לעבן סיי אין גוטן, סיי אין שלעכטן.

מיר זעען אזויארום, אז עס עקזיסטירט נישט אזא זאך, ווי אסאציאלע ליטעראטור. דער אונטערשייד צווישן אן אזויגערופע-נעם סאציאלן ראמאן און א אזויגערופענעם נישט סאציאלן ראמאן באשטייט אין דעם, וואס דער סאציאלער ראמאן מאביליזירט גע-זעלשאפטלעך דעם באוווסטזיין פון מענטשן, דאס אפן אדער

אויסערלעך סאציאלע, און דער נישט-סאציאלער ראמאן — דעם אונטערבאוווסטזיין, דעם געמיט פון מענטשן, — דעם געביט, וואס האט אזא גרויסע ווירקונג אויפן באיווסטזיין פון מענטשן, אויף זיין ווילן און במילא אויף דאס זעלבע אפן-סאציאלע, נאר דורך אן אנדער וועג; דער סאציאלער ראמאן ווירקט לטובת דער געזעלשאפט דירעקט, דער נישט-סאציאלער ראמאן — אומדירעקט.

די צוויי ארטן קונסט ארבעטן פאר איין ציל, אבער מיט פארשיידענע מיטלען; זיי האבן איין און די זעלבע פונקציע, אבער אויף צוויי פארשיידענע אפשניטן פון איין פראנט.

אין מענטשלעכן ארגאניזם שפילן א גרויסע ראל סיי די אויסערלעכע, סיי די אינערלעכע סעקרעציע. אבער בעת די וויכטיקייט פון דער אויסערלעכער סעקרעציע ווייסט מען שוין פון לאנג, איז די אנטפלעקונג און די באדייטונג פון דער אינערלעכער סעקרעציע א זאך פון נאענטן עבר.

דאס זעלבע איז מיט די צוויי מינים דיכטונג: דאס בולט-סאציאלע פירט אויס די ראל פון דער אויסערלעכער סעקרעציע; די כלומרשט אסאציאלע דיכטונג פירט אויס די ראל פון דער אינערלעכער סעקרעציע. מען האט לאנג נישט געוווסט וועגן איר טעטיקייט און וויכטיקייט, מען זעט עס נישט און עס לאזט זיך נישט לייכט אנטאפן, אבער די דאזיקע פונקציע שפילט א גע-וואלדיקע ראל ביים רעגולירן די פסיכישע גלייכגעוויכט פון גע-זעלשאפטלעכן ארגאניזם.

* *
*

אויב די אויבן-באריר טע אינטים-סאציאלע פונקציע פון דער דיכטונג איז שווערער אפצושאצן און פעסטצושטעלן, ווי די אפן-סאציאלע, הייסט דאס אבער נישט, אז די אפן-סאציאלע איז וויכטיקער אדער ווירקזאמער אפילו אין דאזיקן פרט. די דיכטונג איז נישט קיין לוקסוס, נישט קיין קאפריז און נישט עמיצנס א דערפינדונג, נאר א ביאלאגישע פונקציע פון אונזער פסיכיק, און

ווי יעדע ביאלאגישע פונקציע פון יעדן לעבעדיקן ארגאניזם פונקציאנירט זי נישט מעכאניש, נאר וויטאליסטיש, צילבאוווסט, כמעט ווי מיט אינטואיטיווער באוווסטזיניקייט (מען מוז דא אנ־קומען, כדי אויסצודריקן כאטש מער־ווייניקער ריכטיק דעם גע־דאנק, צו א קאמבינירטן כלומרשט סתירהפולן אויסדרוק), צו־פאסנדיק זיך צו געענדערטע באדינגונגען, אבי נאר צו דערגרייכן דעם ציל.

א זון־בלום דרייט אויס דאס בלומיקע פנים זיינס צו דער זון, ווו די זון זאל זיך נישט געפינען; א קארטאפל אין טיפן קעלער שיסט ארויס מיט לאנגע שפראצערלעך צום ווייטן, הויכן קעלער־פענסטערל, כדי צו פאנגען א ביסל זון. ביי א בלינדן ווערט די שמיעה שארפער און א שוואך קינד אנטוויקלט מער אינטעליגענץ, כדי גייסטיק צו קאמפענסירן זיין פיזישע שוואכ־קייט. און אזוי ארבעט אויך די דיכטונג־פונקציע: זי איז נישט קיין באשטימטע טעטיקייט אין א באשטימטער פארם, ווי די פראפעסארן־פארמאליסטיק וויל האבן, נאר זי נעמט אן די פאר־שיידנסטע פארמען און זי איז פארשיידנארטיק טעטיק, כדי צו דערפילן איר פונקציע, וואס דארף דערגרייכן א געוויסן ציל, אדער ריכטיקער: געוויסע צילן, וואס אמאל קאנען זיי אונז אפילו פארקומען קעגנזעצלעך, אבער זיי ווערן אינדעראמתן הארמא־ניזירט, פארגליכן אין דער העכערער פונקציאנעלער באשטימונג פון דער דיכטונג. דיכטונג איז אן אויסדרוק פון לעבן און זי באדינט דאס לעבן, רעגולירט זיין פסיכישע גלייכגעוויכט. און אלץ, וואס דאס לעבן דארף, האט א באדערפעניש אויסצודריקן, ווייל עס איז פול מיט דעם ביז צום עקסטאז־ אדער וויי־געשריי, איז איר, דער דיכטונגס, געביט. ליבע און האס, פאראכטונג און פארהערלעכונג, פארערונג פונם אלטן און רעוואלט קעגן אלטן, ליבע צום נייעם און שרעק פארן נייעם, — אלץ, אלץ איז דער שטאף פון דיכטונג. עס איז נישט ריכטיק, אז ווען דאס געוואוער האט דאס ווארט, שוייגן די מוזן, — זיי ריידן אויך דאן, נאר

מיט אן אנדער שפּראַך און אַן אַנדער טאָן, אָדער ריכטיקער: זיי קאָנען ריידן מיט אַן אַנדער טאָן און מיט אַן אַנדער שפּראַך, אָבער זיי מוזן דאָס גאָרנישט. אויפֿהייבנדיק די אויגן פֿון די אַקאַפּעס און באַמערקנדיק פּלוצלונג דעם בלויען הימל, אַ בוימעלע אויף זיין פּאַן, קאָן דאָס דער זעלנער אויפֿנעמען, אַלס אַפּפּרישנדיקן קאָנטראַסט, מיט אַזאַ פֿרישקייט, ווי דער אור-מענטש, וואָס האָט דאָס צום ערשטן מאָל באַמערקט מיטן באַוווּסטזיין און אויפֿגענומען מיטן געמיט און האָט זיך אין דאָזיקן געבענטשטן מאָמענט געטאָן אַ ריס אינדערהויך, איבער דעם אייגענעם קאָפּ און איבערגעריסן די קייט, וואָס האָט אים צוגעשמידט בלויז צום נידעריקסטן שטאַפּל פֿון ערדישקייט. אָבער אויב עס איז נישט קיין אַבסאָלוטער געזעץ, איז עס בדרך כּלל פֿאַרשטענדלעך, מענטשלעך: אין צייטן, ווען מען לעבט איבער דעם פֿרילינגאָטעם פֿון ליבע, איז מען מער גענייגט צו ליבע-דיכטונג — סיי דער דיכטער, אַלס אַ מין פֿרייוויליק-געצוווּנגענער שליח-ציבור, סיי דער קהל; און אין צייטן ווי היינט, ווען דער סאָציאַלער קאַמף — אין די ענגערע ראַמען פֿון איין פֿאָלק אָדער אין די ברייטערע פֿון דער צעריסענער פֿעלקער-משפּחה — בושעוועט, איז נאַטירלעך, וואָס דיכטער, וועלכע פֿילן דעם צאַרן פֿ ו ן דער צייט און ק ע ג ן דער צייט, הייבן אָן צו דיכטן ווערק פֿול מיט אַקטועלן אינהאַלט, — ווערק, וועלכע מען האָט אַ נאָמען געגעבן „סאָציאַלע", אויסדריקנדיק אַזוי אַרום דעם לעכערלעכן געדאַנק, אַז עס זענען כּלומרשט דאָ נישט קיין סאָציאַלע ווערק. דער צויבערער פֿונם ליבעס-ליד היינע, היינריך היינע איז גלייכצייטיק דער שעפֿער פֿון איינע פֿון די גרעסטע, מעכטיקסטע סאָציאַלע סאַטירעס — „דייטשלאַנד — אַ ווינטער-מעשׂהלע". און אין ביידע פֿאַרמען איז ער גוט, ווייל ער איז געווען אַ גרויסער דיכטער און ער האָט באמת אַ סך ליב געהאַט די פֿרוי און באמת אַ סך פֿיינט געהאַט דאָס דאַמאַלטיקע דייטשלאַנד (ווי מיר האָבן פֿיינט דאָס היינטיקע), און זיין דיכטונג האָט גוט פֿונקציאָנירט ביי אַלע

זיינע געמיט-צושטאנדן. אדער נעמט אזא דיכטער, ווי דעם אי-טאליענער איגנאציא סילאנע. ער איז דער איינציקער איטאליע-נישער דיכטער, וואס האט אין די לעצטע צוויי יארצענדליקער אריבערגעטראטן די איטאליענישע גרעניצן צו וועלט-בארימטקייט. און ער האט דאס דערגרייכט מיט די סאציאלע ראמאנען „פאנ-טאמארא" און „ברויט און וויין". דאס זענען ווערק, וועלכע גיבן דעם בעסטן ענטפער די „קונסט-לשם-קונסט"ניקעס, וועלכע האל-טען, אז דארט ווו די טעמע איז אפן סאציאל, איז נישט מעגלעך די אנוועזנהייט פון דער דיכטונג. סילאנע איז א דיכטער — און א גרויסער! — אין יעדער שורה. מען פילט, אז ווען נישט דער פאשיזם, וואלט ער געוועז געשריבן ווונדערבארע ליבע-ראמאנען, אפשר נישט אזעלכע ווארטפארביק-פייערווערקישע ווי ד'אנונציא, דערפאר אבער טיפערע און דיכטעריש-עכטערע.

און פון דער צווייטער זייט האט איר דעם גרויסן יידיש-רוסישן דיכטער פאסטערנאקן, וואס איז נישט מיטגעריסן געווארן נישט מיט מאיאקאווסקין און נישט מיט בלאקן (אן עכטער אינ-טימער ליריקער, וואס דאס ליריש-מוזיקאלע, דאס ווערטערדיק-ווארטלאזע איז בכלל זיין הויפט-אינסטרומענט) פון די „צוועלף" און איז געבליבן ביי זיין אינטים-מאלערישער ליריק. און אפילו דאס ארכילויטערער-מארקסיסטישע ראטנפארבאנדישע קריטיק האט אים נישט אפגעזאגט דאס לעבן און אים געלאזט עקזיסטירן אלס ביישפיל, וואס באשטעטיקט דעם כלל...

די מענטשלעכע נאטור האט איך, ווי די טויטע נאטור, פארשיידענע סעזאנען (אמת, נישט אזעלכע אפגעשלאסענע, — אבער צי דען שנייט נישט אמאל טיף אין זומער און עס רעגנט נישט אין ווינטער? איז א פשיטא שוין די מענטשלעכע נאטור!): דעם סעזאן פון ליבע, דעם סעזאן פון סאציאלע פאראינטערעסי-רונגען און אזוי ווייטער. ווען מען איז יונג, ווילט זיך מערסטנ-טיילס זינגען וועגן ליבע, — אבער צי דען איז נישט נאריש צו מאכן פון דעם דעם אויספיר, אז דיכטונג איז בלויז — ליבע-

ליריק? ווען דעם דיכטערס פאלק איז אונטערדריקט — און דער דיכטער פילט דעם גורל פון פאלק ווי דעם אינטים-פערזענלעכן גורל, — זינגט דער דיכטער וועגן פרייהייטס-קאמף, — אבער צי דען איז נישט נאריש צו מאכן פון דעם אן אויספיר, אז דיכטונג איז בלויז — פרייהייט-ליריק?

אויב עס פעלט א מענטשן אן עפעס, וואס איז זייער נויטיק זיין מענטשלעכער נאטור, שאפט זיך ביים דאזיקן מענטשן אן אזויגערופענער קאמפלעקס*). דאס איז אזא מין פסיכישע פארשטעכעכץ, וואס פייניקט און קאנצענטרירט ארום איין ווייטאקדיקן ארט די גאנצע אויפמערקזאמקייט און די גאנצע אנשטרענגונגען פונם מענטשן אויף צו באזייטיקן די דאזיקע פיינלעכע לאגע.

דאס זעלבע געשעט מיט א פאלק, מיט א קלאס מענטשן, וואס עס פעלט זיי עפעס וויכטיקס.

און די געשיכטע פון דיכטונג איז טאקע פול מיט קאמפלעקסן, — מיט אינדיווידועלע און קאלעקטיווע.

ליריקער, ווי באקאנט, זענען איינטאניק, ווייל זיי דריקן אויס דאס אינטים-סוביעקטיווע, און די דאזיקע אינטים-סוביעקטיווע וועלט איז טיף, אבער שמאל. ווער רעדט, ווען א ליריקער האט א פסיכישע פארשטעכעכץ, איז זיין ליריק באפארבט כמעט ווי מיט איין פארב.

אבער אויך עפיקער און אפילו גאנצע ליטעראטור-פעריאדן קאנען ארייַנפאלן אין א קאמפלעקס, וואס איז א נארמאלע דער-

---

*) אומבאוווסטזיניק איז בלויז דער נוויראטישער קאמפלעקס, — ד. ה. דער קאמפלעקס, וואס דער מענטש ווייסט נישט וועגן אים און ער (דער קאמפלעקס) קומט צום אויסדרוק אין נוויראטישע קראנקהייטס-סימנים. עס איז אויך מעגלעך א באוווסטזיניקע פסיכישע פארשטעכעכץ. דאס רופט נישט ארויס קיין נוויראטישע דערשיינונגען, וואס דער מענטש קאן נישט דערקלערן זייער סימבאלישע אויסטערלישקייט, אבער די קאמפלעקס-דערשיינונג איז דא.

שיינונג פון א אומנארמאלן צושטאנד, ווי פיבער בעת א שווע-
רער קראנקהייט.

נעמט די יידישע נביאים, — צי האבן מיר דא נישט פאר זיך א בולטן קאמפלעקס פון א גאנצן ליטעראטור-פעריאד? אלע זענען זיי פול מיט זארג פארן פאלקס-חורבן, וואס דערנענטערט זיך, און אלע שרייען זיי פון פארלאנג אפצוווענדן דעם גזר-דין — דורך ענדערן דעם לעבנס-שטייגער פון פאלק, דורך אומקערן די זינדיקע צו זייער צארנדיקן גאט — און פון ווייטאקדיקסטן געפיל פון אנמאכט לגבי דעם עם-קשה-עורף.

דאס פוילישע פאלק איז ביי א הונדערט און פופציק יאר געווען צעשניטן אין דריי חלקים און יעדער חלק באזונדער האט געווייטאקט און געפיבערט מיטן טרוים פון באפרייאונג און פאר-אייניקונג, — און די גאנצע פוילישע ליטעראטור אין אירע העכ-סטע אויסדרוקן*) זענען פול מיטן דאזיקן קאמפלעקס פון פאלקס-באפרייאונג, פון פאלקס-מארטירערטום, — דאס איז איר העל-דישער לייט-מאטיוו, דאס איז איר אדלער-פלי, איר יחוס-קרוין.

די וועלט-מלחמה פון 1914-1918 האט געשאפן אין דער אייראפעאישער ליטעראטור א מלחמה-קאמפלעקס. נישט נאר בעת דער מלחמה און תיכף נאך איר, — די פרווון אונטערצופירן סך-הכלען פון די קריגס-יארן, וואס האבן זיך ארייננגעשטאכן אינם באוווסטזיין פון א גאנצן דור, זענען ערשט איבערגעריסן געווארן דורך דער צווייטער וועלט-מלחמה.

די רוסישע רעוואלוציע און דער בירגער-קריג האבן גע-שאפן אין ראטנפארבאנד א קאמפלעקס, ארום וועלכן די גאנצע

---

*) און נאר די העכסטע אויסדרוקן זענען תמיד ד ע ר אויסדרוק, — אלדאס איבעריקע איז אדער נאכמאכונג און לי-טעראטור-אפפאל אדער דאס געהער צו די נידעריקערע שטאקן פון לעבן; קאן דאך דער גרעסטער העלד נישט אויסקומען אן די געוויינלעכע לעבנס-טעטיקייטן, אן דעם געוויינלעכן לעבן.

ראטנפארבאנדישע ליטעראטור האט זיך פארקראמפט*).

דער זיג פון פאשיזם אין איטאליע און — באזונדערס — אין דייטשלאנד האט ווידער ארויסגערופן א נאטירלעכן קאמפלעקס אין דער מערב-אייראפעאישער ליטעראטור: דעם אנטי-פאשיס-טישן קאמפלאקס.

אבער פונקט ווי עס וואלט געווען די גרעסטע זינלאזיקייט צו דערקלערן די דאזיקע גאנצע אפן-סאציאלע ליטעראטור אלס אנטי-דיכטעריש, ווייל זי האט א טענדענץ, וואלט אויך געווען דער גרעסטער אומזין מען זאל נעמען די מעכטיקע קאמפלעקסן פון דער שטורעמדיקער קעגנווארט און פון די לעצטע יארצענד-ליקער און מען זאל לויט זיי אויסשניידן א כלל פאר דיכטונג בכלל: ליטעראטור מוז זיין אפן סאציאל. זי מוז טאקע, אבער בלויז אין באשטימטע פעריאדן. צוליב דער זעלבער פונקציע אי-רער, צוליב וועלכער זי מוז היינט זיין „סאציאל", מוז זי אן אנדערשמאל זיין אנדערש. און איר יעדערסמאליקער צושטאנד איז נישט קיין אבסאלוטע פארלייקענונג פון דעם קעגנזעצלעכן. און די „סאציאלע" קאמפלעקס-ליטעראטור קאן אוודאי און אוודאי נישט פארלייקענען די „אסאציאלע" ליטעראטור: דאס וואלט גע-הייסן פארהערלעכן און וועלן פאראייביקן א קרענקלעכן צושטאנד, א פיבערדיקן פראצעס, וואס טראגט אין זיך, אין זיין עקזיסטענץ גופא, דעם פיבערדיקסטן פארלאנג צו זעלבסטבאזייטיקונג.

אין אזעלכע צייטן ווי אונזערע, מוז א „סאציאלער" ראמאן ארויסרופן א גרעסערע אויפמערקזאמקייט, האבן מער דערפאלג,

---

*) איך רעכן דא נישט אריין די ראטנפארבאנדישע ליטע-ראטור פון די לעצטע 10-12 יאר, ווען די ליטעראטור האט על-פי-רוב — מיט ווייניקע אויסנאמען — געטראגן א כאראק-טער פון א צוואנג-קאמפלעקס — דעם אויפבוי-קאמפלעקס. צו-ליב דער דיקטאטור און דעם טערארר אויך אויפן דאזיקן געביט, האט די ראטנפארבאנדישע ליטעראטור אויפגעהערט צו זיין א ספאנטאנער אויסדרוק פון א אינערלעכער נויטווענדיקייט און פארלוירן איר שעפערישע קראפט.

ווייל ער אַנטשפּרעכט די איבערלעבונגען פון כלל, און ליטעראַ-טור איז אין אַ גרויסער מאָס אָפּשפּיגלונג פון לעבן (אָפּשפּיגלונג, וואָס ווערט דערפירט צו טיפסטער זעלבסטבאַוווסטזיניקייט). אָבער אפילו דאָס איז נישט קיין אַבסאָלוטער געזעץ: ליטעראַטור איז אויך דער קעגנזאַץ פון אָפּשפּיגלונג, זי איז אויך דער פאַרלאַנג צו אַנטלויפן פונם געוויינטן, צוגעגעסענעם, אָפּגעטעמפּטן און פאַרטעמפּנדיקן לעבן. אַזאַ טיף סאָציאַלע נאַטור ווי ראָמען ראָלאַן, וועלכער האָט מיטגעמאַכט אַזוי אַקטיוו (אויף זיין גייסטיקן שטיי-גער, שטייענדיק „איבער דעם קאַמף") די מלחמה פון 1914-18, שרייבט ערגיץ-ווו אין זיינע אַרטיקלען, אַז דער גרעסטער אָפּרו אין די מלחמה-טעג איז פאַר אים געווען קאַרל שפּיטעלערס ווערק, וואָס האָבן מיט יענע יאָרן גאָרנישט צו טאָן. און דער זעלבער ראָלאַן, וואָס האָט געגעבן אַ געניאַלע בעלעטריסטישן באַריכט פון די מלחמה און נאָך מלחמה-יאָרן („קלעראַמבאַל" און „פאַרצויבער-טע נשמה"), האָט אויך געשריבן דעם רירנדיקסטן ליבע-ראָמאַן, איינגעפּאַסט אין דער ראַם פון מלחמה („פּיער און לוסי"). און יעקב וואַסערמאַן דערציילט אין זיין טאָג-בוך (ציטירט אינם בוך פון זיין פרוי מאַרטאַ קאַרלוויס וועגן לעבן און שאַפן פון איר מאַן; דער טאָג-בוך גופא איז נאָך נישט פאַרעפנטלעכט געוואָרן) אַ אינטערעסאַנטן פאַקט, וועלכן אַ דייטשישער פראַנט-אָפיציר האָט אים, וואַסערמאַנען, איבערגעגעבן.

ער איז געזעסן מיט זיינע זעלנער לאַנגע וואָכן אין אָקאָ-פּעס, אונטער אַ כסדרדיקן פייער פון שונא, און מען האָט זיי נישט איבערגעביטן. דאָס לעבן איז געווען שווער, די זעלנער האָבן זיך גענומען ברעכן מאָראַליש אונטער דעם דרוק פון כסדר-דיקן מאַנאָטאָנעם שווערן אָקאָפּעס-פּיין. האָט ער גענומען טראַכטן וואָס צו טאָן. ער האָט געהאַט אונטער דער האַנט געטעס אידי-ליע „הערמאַן און דאָראָטעאַ". הגם ער האָט געספּקט צי דאָס איז אַ פּאַסיקע לעקטור פאַר זעלנער אין אַזאַ צושטאַנד, דאָך האָט ער גענומען פאַרלייענען פאַר די זעלנער געטעס אידיליע.

ווען ער האט געענדיקט, האט עטלעכע מינוט געהערשט א טויטע שטילקייט און דאן האבן אלע זעלנער, איין כאר, ארויסגערעדט: „לייענט עס נאכאמאל".

געטעס אידיליע, מיט איר רואיקן העקזאמעטער, מיט איר רואיקער אקציע האט גראד געווירקט אנדערש, ווי דער אפיציר האט מורא געהאט: זי האט נישט געלאנגווייליקט, נישט געבייצט די אנגעשפאנטע נערוון מיטן רואיקייטס-קאנטראסט, נאר פארקערט, ארויסגערופן אינטערעס, אויסגעגלעט די צעקנייטשטע נערוון, מיט דער קראפט פון דיכטונג געבראכן די שטימונג, ארויסגעריסן פון דער דריקנדיקער ווירקלעכקייט צו א ווירקלעכקייט א העכערער, א שענערער, א מענטשלעך-ווירדיקערער, און זיי פסיכיש אפגעפרישט, אויסגעגליכן, געמאכט זיי פעאיקער צו דערפילן ווייטער די זעלנערשע פליכט.

אט דאס איז די קראפט פון דיכטונג און איינע פון אירע אויפגאבעס.

איך וויל דערמיט, נאטירלעך, נישט זאגן, אז נאר שפיטעלערס עפאס און נאר געטעס „הערמאן און דאראטעא" קאנען דאס באווייזן. דאס איז מעגלעך צו דערגרייכן אויך מיט „סאציאלע" ווערק, וואס זאלן די זעלנער באגייסטערן מיט פאטריאטיזם, מיט שנאה צום שונא, מיטן טרוים פון א אנדערע וועלט — אבער איך וויל דערמיט באווייזן, אז סאציאל ווירקזאם — אין ממשותדיקסטן אפן-סאציאלן זין — קאן זיין געטע נישט נאר מיט זיין „געץ פאן בערליכינגען", נאר אויך מיט זיין „הערמאן און דאראטעא", און דאס אפילו אין אזעלכע צעשטורעמטע מאמענטן.

מען וועט קיינמאל נישט קאנען מאכן קיין גענויעם באלאנס וועגן דעם, וועלכער מין ליטעראטור איז סאציאל ווערטפולער, ווירקזאמער, — צי די אפן-סאציאלע ליטעראטור אדער די אינטים-סאציאלע; וויל מען אבער אויסדריקן דאס אויבן-געזאגטע אין איין זאץ, קאן מען מיט דער גרעסטער איבערצייגונג זאגן:

נישט איין ליבע-ליד האט משפיע געווען אויף מעשים פון היס-טארישער גורלדיקייט.

די סאציאלע ווירקונג פון דער כלומרשט אסאציאלער לי-טעראטור דארף נאך געפינען איר דיכטער-פארשער.

שאנכיי, $\frac{\text{אנגעהויבן 22. IX.}}{\text{געענדיקט 3. X.}}$ 1941

באמערקונגען:

1) אויף זייט 9, שורה 19, האב איך געזאגט: „קונסט הייסט איבערגעבן אין בילד דאס נשמהדיקע, דאס מענטשלעכע, וואלט איך געזאגט, וואס דער קינסטלער באמערקט אין דעם לע-בעדיקן באשעפעניש". וואלט מען נאך באדארפט צוגעבן „און אין דער טויטער נאטור". נאטירלעך, אין דער טויטער נאטור טרוימט דער מענטש אריין דאס מענטשלעכע, אבער אט דער דאזיקער טרוים-צוגאב איז די נשמה פון דער קונסט. דאס, וואס ווערט געבוירן פונם אינטימען קאנטאקט צווישן א זאך און דעם ווארימען מענטשלעכן, פארמענטשלעכנדיקן געפיל צו איר, איז — קונסט, דיכטונג. אדער מען מוז ארויספילן דאס מענטשלעכע אינם לעבעדיקן אדער מען מוז עס אריינטרוימען אינם טויטן, אנדערש איז נישטא קיין שעפערישער אקט פון קונסט, פון דיכ-טונג.

2) זייט 15, שורה 19: דיכטונג פרישט אפ די איינדרוקן פון וועלט און לעבן, ווישט אפ פון זיי דעם שטויב פון לעבן. דיכטונג לאזט נישט בעכאניזירט ווערן דאס לעבן, זי איז „מחדש בכל יום מעשה בראשית", זי באנייט די קוואלן פון עכטער לעבעדיקייט.

3) זייט 24, לעצטע שורה פון דער פוסנאטע: א סך דיכ-טער און פארשער פון דיכטונג, ווי אויך א סך שפראך-פארשער האלטן, אז צוערשט האט דער מענטש געשאפן די ריטמיש-גע-מאסטענע, די דיכטערישע שפראך, און אז ערשט שפעטער האט זיך די שפראך אנטוויקלט צו פראזע. דער פראזע-זאץ איז אזוי

ארום אן אפגעבערעקלטער פון דער דיכטעריש-ריטמישער שורה. צוערשט, הייסט עס, איז געווען נישט סתם דאס ווארט, נאר דאס דיכטערישע ווארט.

דאס זעט אויס צו זיין קרוב לאמת. דאס שטימט מיט דער ווארשיינלעכער היפאטעזע, אז די שפראך איז דאס קינד פון שארפע געפילס-מאמענטן. און ווען דאס געמיט אונזערס באקומט פיבער, ווערט אונזער שפראך נאך אויך היינט ריטמיש-געמאסטן, פערזוארטיק, ווי דאס איז צו זען סיי אין דער גערעדטער, סיי אין דער געשריבענער שפראך.

פראזע איז די שפראך פון גלייכגעוויכטיקן געמיט, דיכטונג — פון אויפגערעגטן, פיבערדיקן.

4) צו זייט 25, שורה 5: דער ווארצל פון שפראך איז בילדערישקייט, און וואס נענטער צו איר אפשטאם, וואס נענטער צום פרימיטיוון לעבן פון מענטשן — און במילא אויך פון דער שפראך, — אלץ שטארקער איז דאס קאנטיק.

דאס האבן באמערקט און באוואונדערט א סך פארשער פון לעבן פון די ווילדע: ווי בילדעריש זיי דריקן זיך אויס, ווי פעסט זייערע קארגע ווערטער נעמען ארום דעם קעגנשטאנד און לאזן זען זיינע פארמען און זיין וועזן.

זע, למשל, הערדערס פארווארט צו זיין „שטימען דער פעלקער אין לידערן".

„לא על הלחם לבדו יחיה האדם“...
(נישט קיין פארענטפערונג — אן אויפקלערונג)

מען פרעגט מיך גאנץ פריינטלעך: „איר גיט ארויס א יידיש בוך? אין שאנכיי? אין איצטיקער צייט?“ און עס איז מיר שווער פעסטצושטעלן: וואס איז דא מער אין די דאזיקע פראגן, — פארוואונדערונג אדער פארוואורף?

ביי די איידעלערע פרעגער דאמינירט די פארוואונדערונג: א מאדנע עקשנות! אין שאנכיי, מלחמה-צייט, א ביכל אויף יידיש און דערצו נאך וועגן דיכטונג?!!

ביי די פראסטערע חי-וקימס דאמינירט דער פארוואורף: שוין נישט געפונען קיין בילכערס אויף וואס אויסצוגעבן געלט? מילא, עסן, א דירה, א מלבוש, — אבער אויף משוגעתן, קאפריזן?

אבער אין לעצטן סך-הכל קוקןביידע מינים פרעגערס אויף ארויסגעבן דא א יידיש בוך, ווי אויף א זאך אנ'אומגויטיקע, וואס אן דעם וואלט אויך נישט געווארן קיין לאך אין הימל.

און דערין מוז מען זיי געבן רעכט: קיין לאך אין הימל וואלט אן דעם יידישן ביכל נישט געווארן. אבער צי דען נאר אן דעם יידישן ביכל? דער הימל האט בכלל א גאנץ גוטע נאטור: וואס עס זאל נישט געשען, ווערט נישט אין אים קיין לאך. מען האט שוין געזען, אז מענטשן זענען געבליבן אן עסן, אן דירות און מיט זייער נאקעטקייט ארויס און גארנישט — הימל איז געבליבן הימל: אמאל בלוי-זוניק, אמאל גרוי-פארוואלקנט, אבער אן סכנות, ער האט דאס אויסגעהאלטן, דער הימל...

אויב מען זאל אורטיילן וועגן דער נויטווענדיקייט פון זאכן לויט דער לאך, וואס זייער פעלן מאכט אין הימל, וועלן מיר

שיין אויסקוקן. מיר האבן עפעס נענטערס מיט וואס זיך צו רע־כענען: מיט אונזערע מענטשלעכע באדערפעענישן. און וועגן אונז איז שוין לאנג געזאגט געווארן: „לא על הלחם לבדו יחיה האדם", „נישט מיט ברויט אליין לעבט דער מענטש".

אבער דער מענטש האט א מאדנע טבע: ער דערמאנט זיך נאך אמאל, אז אויך יענער דארף אנזעטיקן דעם מאגן, צודעקן די נאקעטקייט, שלאפן אונטער א דאך, — אבער ער איז תמיד געניינט צו פארגעסן, אז דער מענטש האט אויך א נשמה און אז אויך פאר איר מוז מען זארגן, אז אויך איר מוז מען צווארפן א שטיקל הילף...

דאס איז פארשטענדלעך: געדענקענדיק צו גוט דעם אייגע־נעם גוף, דערמאנט מען זיך נאך אמאל אויך וועגן צווייטנס, אבער ווי אזוי קאן מען האבן טענות פארן פארגעסן וועגן יענעמס נשמה צו אזא, וואס פארגעסט צו אפט וועגן דער אייגענער?

דאס הייסט: די נשמה לאזט נישט אין זיך פארגעסן, זי מאנט אויף אויף פארשיידענע אומוועגן, זי מאנט אויף דאס אי־ריקע אויף א פארקריפלטן אופן — דער „לא על הלחם לבדו יחיה האדם" בלייבט גערעכט (ווייל דאס איז א דיקטאט פון לעבן גופא), אבער די נשמה־פארגעסער ווייסן נישט פון וואנען דאס שטאמט. אויב מען גייט אזוי אפט אויף פוסטע קינא־בילדער, אויב מען שפילט אזוי פיל אין קארטן, אויב מען פארנעמט זיך אזוי פיל מיט פערד־געיעגן, איז דאס דערפאר, ווייל מיטן עסן און שלאפן אליין קאן דער מענטש נישט זיין באפרידיקט, — עפעס מאנט אויך די נשמה אדער אירע פארטויטשטע רעשטלעך. דער מענטש מוז האבן ברויט און גייסט אדער ברויט און פאר־שטעלונגען, אלס ערזאץ פאר גייסט. אבער קענענדיק און אנער־קענענדיק בלויז דעם גוף, נעמט מען אן, אז די פארשטעלונגען זענען אויך בלויז א גופיקער ענין. און הגם דער דאזיקער גייסט־ערזאץ איז טאקע שטארק אראפגעצויגן צום גוף און כמעט ווי פארגופיקט, דאך איז ער א גייסטיקע באדערפעניש און א גייס־טיקע באפרידיקונג.

דער גייסט איז דא און ער מוז באפרידיקט ווערן און ער ווערט באפרידיקט, די פראגע איז בלויז ווי ווייט ער איז פאר-מארעט און האט נאך א נארמאלן אפעטיט.

און איך האב נאך א נארמאלן אפעטיט, — ניין, איך האב א וועלפישן אפעטיט נאך דעם געצוווּנגענעם הונגערן אין ראטנ-פארבאנד.

איך האב א הונגער פון גייסט און ער האט פונקט אזא רעכט אויף באפרידיקט צו ווערן, ווי דער הונגער פון מיין גוף.

און עס שרעקט מיך נישט דאס שרעקן מיך מיט „אזא צייט". ווען די אנהענגער פון לאזן דאס ארויסגעבן יידישע בי-כער אויף אנדערע צייטן וואלטן אליין גארנישט געטאן, ווי נאר געזעסן מיט אש אויפן קאפ און מיט וועלט-צער אין הארצן, וואלט איך געפילט א באדערפעניש צו איבערצייגן זיי אין דער ריכטיקייט פון מיין טאן, אבער איצט? פארוואס זאל מען מעגן מאכן בעלער און ארויסגעבן ביכער זאל מען נישט טארן? צי טאקע בלויז דערפאר, ווייל נאך א באל בענקען טויזנטער און נאך א יידיש ביכל צענדליקער אדער הונדערטער?

און חוצדעם — איך האב דעם זעלבן גייסטיקן הונגער גע-שפירט און געהלשט אים צו באפרידיקן אין ערגערע פערזענלע-כע באדינגונגען, ווי אין שאנכיי.

דאס איז געווען אויפן וועג פון ווארשע קיין קאוועל. די צעוואונדיקטע פיס האבן קוים געשלעפט זיך, געדראט יעדע מינוט מיט ענטגילטיקער דעמיסיע; דער פארהונגערטער גוף האט שוין גארנישט געפילט, — ער האט בלויז געהאט איין פארלאנג: נישט הערן מער דאס מאנאטאנע זשומען פון די ריזיקע רויב-פויגלען, וואס האבן זיך 10-12 טעג אן אויפהער געקרייזט איבערן אומ-גליקלעכן פוילן, אזוי פארמיאוסט זענען זיי געווען מיט זייער חלשותדיקן זשומען, מיט זייער פרעכער מארדגיריקייט; און אט דאן — איך שעם זיך נישט צו דערציילן — האב איז זיך דער-מאנט, נישט צום ערשטן מאל, אן נישט-דערלייענטע ביכער, אן

נישט פאַרענדיקטע מאַנוסקריפּטן, און ס׳האָט זיך אַזוי פאַרשמעקט נאָכן שרייב-טיש, נאָך דעם שאַרפן גענוס פון אַ באַגריפענעם סובטעלן געדאַנק, נאָך דער זיסער אָנטשפּאַנונג פון אַ געלונגען-פיקסירטן געדאַנק. ס׳האָט זיך אַזוי פאַרוואַלט האָבן ביי זיך אַ בוך און לייגן זיך אַט-אָ-דאָ לעבן קליינעם, דאָרן בוימל און לייענען, לייענען, לייענען ביז איך וועל זיך אַרויסגנבענען פון דער ממשלה פון דאָזיקן פרעכן, פּוסטן זשומען, ביז איך וועל פאַרפליען אין דער ממשלה פון דאָס איינציק-וויכטיקע, איינציק-ווירקלעכע, פון דאָס איינציק-דויערהאַפטע. און דער פאַרלאַנג איז שטאַרק און איך שעם זיך, וואָס איך בין אַרויסגעלאָפן פון מיין שטוב, פון מיין שטאָט נישט נאָר אָן עסן, נאָר אויך אָן אַ בוך, — ווי אַזוי לאָזט מען זיך אָ ן אַזאַ וועג אָן דעם טרייסטן, קלוגסטן, טרייס-טענדיקסטן חבר — דעם בוך? און אַט ליג איך שוין ביים בוימל און שעפּ פון מיין זכרון לידער פון היינע און ביאַליק, פון געטע און מאַנגער. און איך האָב נישט נאָר באַפרידיקט מיין הונגער, נאָר אויך זיך דערפילט שטאַרקער אפילו פיזיש אַ דאַנק דעם צוריקגעוואונענעם דרך-ארץ צו זיך אַליין.

איז מיך שרעקט איר מיט „אַזאַ צייט״? איך האָב אין יענער צייט נישט מותר געווען אויף אַ שטיקל גייסטיקער סעודה, וועל איך דאָס היינט טאָן?

אָבער שאַ — כ׳וועל אייך אויסזאָגן אַ סוד: איך בין דאָס שולדיק נישט נאָר זיך, אַלס מענטש, נאָר אויך זיך, אַלס ייד.

ווען מיר, יידן, וואָלטן טאַקע געלעבט לויט דער דאָזיקער פילאָזאָפיע פון „אין אַזאַ צייט״, וואָלטן מיר שוין מיט טויזנט יאָר צוריק געווען געבליבן ביי גאָרנישט. וואָרום, מ׳שטיינס גע-זאָגט, ווען און ווי לאַנג האָבן מיר דאָס געהאַט בעסערע צייטן, נאָרמאַלע, רואיקע, וואָס מען מעג זיך אין זיי יאָ פאַרגינען אָפּ-צוגעבן זיך מיט אַזעלכע נאַרישקייטן, ווי די שוואַרצע פּינטעלעך?

בעת יענער וועלט-מלחמה, ווען עס האָט זיך געדאַכט, אַז דער הימל ליגט שוין אויף דער ערד, לכל הפּחות פאַר אונז,

מזרח-אייראָפּעאישע יידן, פלעג איך ליגן גאַנצע נעכט און מתפלל זיין, אַז ביאַליק זאָל געפינען אין זיך כח, ווי נאָכן קישיניעווער פּאָגראָם, אַ הונדערטפאַכן כח ווי דאַן, און זאָל שאַפן דאָס גרויסע ווערק פון אונזער פּיין און חורבן. און ווען עמעץ וואָלט מיך געוואָלט געפרעגט: „אין אַזאַ צייט" איז טאַקע נישטאָ קיין בילכערס אויף וואָס צו בעטן?, וואָלט איך אים געוואָלט געענטפערט: „ניין!" ווען עס וועט פאַרגיין דער שטורעם און דאָס ביסל געראַטעוועטע יידן וועט אַרויסגיין פון די ווינקלען און עס וועט געשאַפן ווערן אַן אָביעקטיווע מעגלעכקייט פון ווייטער לעבן, וועט דאָס דאַזיקע שארית הפליטה האָבן, אַ דאַנק די גרויסע און קלייַנע ביאַליקס, אַ באָדן אויף וועלכן צו שטעלן זיך בויען. אָבער ווען מען וועט „אין אַזעלכע צייטן" נישט שאַפן, טאָ וואָס וועלן טאָן די דאַזיקע געבליבענע? אַנהויבן אָן אַ באָדן אונטער די פיס?

און דאָס איז געווען די רעטונג פון יידן: מיר האָבן תמיד גייסטיק געשאַפן, אַפילו „אין אַזעלכע צייטן". אויף אונזערע וואַנדער-וועגן פלעגן מיר תמיד פאַרזייען זוימען פון גייסטיקן לעבן. אַ בין פליט נאָך האָניק און באַפרוכפּערט אויף איר וועג בלומען און בוימער; אַ ייד לויפט פון פּאָגראָמען און אַט באַפרוכפּערט ער אַ פאַרוואָרלאָזטן יידישן ישוב, אַט לאָזט ער וואָרצלען פאַר אַ נייעם ישוב.

און אויך דער יידישער שרייבער טראָגט נישט נאָר דעם יידישן גורל, נאָר אויך דעם יידישן ווילן צום לעבן, די עקשנות-דיקע יידישע פרוכפּערדיקייט — די פיזישע, ווי די גייסטיקע.

ער טראָגט עס אין זיך אינסטינקטיוו און ער גיט דערויף — און דאַרף געבן! — זיין באַוווּסטזיניקן הסכם.

* *
*

אַלע געדענקען מיר נאָך איינעם פון די שענסטע עפּיזאָדן פון דער סאַמע נייסטער וועלט-געשיכטע — די טשעליוסקין-עפּאָפּייע. אויף אַן אייז-קריע האָבן זיך געפונען עטלעכע צענדליק

מענטשן פון א פאראומגליקטער וויסנשאפטלעכער עקספעדיציע אין ארקטישן ים. פון פאראומגליקטן טשעליוסקין-שיף האבן זיי געראטעוועט אביסל זאכן און עסן און דעם ווילן צו לעבן.

א גאנצע וועלט האט אויסגעשטרעקט צו זיי רעטונגס-הענט. א גאנצע וועלט האט נאכגעפאלגט די טאפלטע אקציע פון דער דאזיקער וונדערבארער עפאפייע: די רעטונגס-אקציע פון דער דרויסנדיקער וועלט און דעם קאמף פאר אויפהאלטן דאס לעבן אויף דער אייז-קריע.

די טשעליוסקין-לייט זענען געראטעוועט געווארן. אבער ווער האט זיי געראטעוועט? פון אויבן אויף קאן זיך דאכטן, אז די אויסערלעכע וועלט, אבער אין דעראמתן האבן זיך די טשעליוס-קין-לייט אליין געראטעוועט.

אויב די דאזיקע עפאפייע איז אזוי באגייסטערנדיק, איז נישט אזוי צוליב דער פיבערדיקער רעטונגס-אקציע פון דרויסן, ווי צוליב דעם לעבנסווילן און דער לעבנספולקייט אויף דער אייז-קריע.

מענטשן האבן זיך אזוי לאנג געפונען אויג אויף אויג מיטן טויט און נישט נאר זיי האבן געוואלט לעבן — דאס איז דאך אזוי זעלבסטפארשטענדלעך, אזוי געוויינלעך, כמעט ווי באנאל,— נאר זיי האבן געוואלט לעבן מיט א פול מענטשלעך לעבן, מיט א בכבודיק מענטשלעך לעבן. די דאזיקע מענטשן האבן גערופן הילף, געווארט אויף הילף, אבער ווארטנדיק האבן זיי אויף קיין איין מינוט נישט אויפגעהערט צו לעבן: זיי האבן יעדן טאג גימ-נאסטיקירט און יעדן טאג געפירט ווייטער זייערע וויסנשאפטלעכע ארבעטן. עס איז אין זיי נישט אויפגעקומען די צינישע פראגע: צוואס צוגרייטן פארן מלאך המות אנ׳אויסגימנאסטיקירטן קער-פער? צוואס צוגרייטן פאר די וויסטע אייז-פעלדער איבערן ים-אפגרונט וויסנשאפטלעכע נאטיצן? און אויב עס איז אין זיי אויפ-געקומען די דאזיקע צינישע פראגע (דאס איז דאך אזוי מענטש-לעך), האבן זיי זי אונטערדריקט, באזיגט.

ווען נישט די דאזיקע מענטשלעכע דיסציפלין, וואלט די אויסערלעכע רעטונג טאקע סיי-ווי געקומען, אבער עס וואלט נישט געווען וועמען צו ראטעווען, — יעדנפאלס וואלט זי נישט געטראפן די, פאר וועלכע עס איז ווערט געווען צו מאכן אלע אנשטרענגונגען, כדי זיי צו ראטעווען.

די טשעלוסקין-לייט האבן מעגלעך געמאכט זייער אייגענע רעטונג, און זיי זענען ווערט געווען געראטעוועט צו ווערן.

איז דען אבער דער יידישער געשיכטלעכער וועג נישט קיין פערמאנענטע טשעלוסקין-עפאפייע? מיר פלעגן רופן כסדר נאך הילף, אבער מיר פלעגן זיך תמיד ראטעווען אליין דורך דער מענטשלעכער דיסציפלין אונזערער, דורך נישט פארגעסן אין די צייטן פון גרעסטער פיזישער נויט אויך די נויטן און דעם כבוד פון דער נשמה. מיר האבן כסדר גע-לעבט אויף אייז-קריעס, וואס אט-אט, דאכט זיך, וועלן זיי צע-שמעלצן אונטער אונזערע פיס, אבער מיר פלעגן לעבן אויף זיי מיט א פול מענטשלעך לעבן.

און אויב מיר וועלן אפהיטן אונזער דאזיקע טראדיציע — די טראדיציע פון פולער יידישער אויסלעבונג — גייסטיקער פונקט אזוי ווי פיזישער — וועלן מיר נישט אומקומען. ווען עס וועט קומען די רעטונג, וועט זי געפינען וועמען צו ראטעווען, און עפעס, וואס איז ווערט געראטעוועט צו ווערן.

דער יידישער שרייבער וויל — און דארף — צוליב זיין מענטשלעכער און יידישער נאטור ממשיך זיין אויך אין דער דאזיקער תקופה און אפילו אין דער שאנכייער סביבה די טשע-לוסקין-טראדיציע פון יידישן פאלק. מיר ווילן דא פארזייען זוימען פון גייסט, וועלכער זאל דערגרען אי אונז, אי אייך, וועל-כער זאל צוגעבן אפילו אונזער פליטימשן לעבן די נויטיקע פול-קייט, די נויטיקע חשיבות.

מיר ווילן, אז די רעטונג, וואס וועט קומען, זאל האבן וועמען צו ראטעווען. און עס זאל זיין צוליב וואס צו ראטעווען.

ביכער און בראשורן פון זעלבן מחבר:

אויף די וועגן פון דער נייער אייראפעאישער ליטעראטור
(די ערשטע דריי בענדער)

צווישן יא און ניין (ערשטער באנד)

דוד איגנאטאוו — דער ראמאנטיקער

פראלעטארישע ליטעראטור — פרא און קאנטרא

לויט דער לעצטער מאדע

די „ליטעראַרישע בלעטער", זייער רעדאקטאר און אונזער ליטעראַרישע סביבה

בוך און קולטור